

Riksdagens arbetsformer

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas 38 motionsyrkanden från den allmänna motionstiden 2002 som rör arbetsformerna i riksdagen och riksdagsledamöternas arbetsvillkor. Motionerna gäller bl.a. riksdagens arbetsår, riksdagens öppnande, kammarsammanträden, budgetprocessen, den allmänna motionstiden, ärendenas beredning, riksdagens frågestunder, arvoden och inkomstgarantier, ledighet, EU-nämnden, riksdagens IT-policy, riksdagsevenemang, miljöledningssystem i riksdagen och studieuppehåll i förtroendeuppdrag. Samtliga motioner avstyrks. Tio reservationer och två särskilda yttranden har avgetts.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Innehållsförteckning.....	2
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	5
Utskottets överväganden	8
Riksdagens arbetsår	8
Motionerna	8
Tidigare riksdagsbehandling.....	8
Utskottets ställningstagande	9
Svensk flagga vid talarstolen.....	9
Motionen	9
Tidigare behandling.....	10
Utskottets ställningstagande	10
Riksdagens öppnande.....	10
Motionen	10
Gällande regler	10
Tidigare behandling.....	11
Utskottets ställningstagande	11
Kammarsammanträdena, m.m.	11
Motionerna	11
Tidigare behandling m.m.....	12
Utskottets ställningstagande	14
Budgetprocessen.....	14
Motionen	14
Tidigare behandling m.m.....	15
Utskottets ställningstagande	16
Den allmänna motionstiden	16
Motionen	16
Tidigare riksdagsbehandling m.m.....	16
Utskottets ställningstagande	17
Ärendenas beredning	18
Motionerna	18
Bakgrund	19
Tidigare behandling.....	20
Utskottets ställningstagande	21
Riksdagens frågestunder.....	22
Motionen	22
Gällande regler	22
Tidigare behandling.....	23
Utskottets ställningstagande	23
Arvoden.....	23
Motionerna	23
Gällande regler	25

Bakgrund.....	25
Perioden 1866–1962.....	25
Perioden 1962–1990.....	26
Perioden 1990–1998.....	27
Perioden 1998-2002	29
Utskottets ställningstagande	31
Inkomstgaranti och visstidspension.....	31
Motionen	31
Gällande regler	32
Tidigare behandling.....	33
Utskottets ställningstagande	33
Ersättningen till ersättare.....	34
Motionen	34
Gällande regler	34
Tidigare behandling.....	36
Utskottets ställningstagande	36
Ledighet	36
Motionen	36
Gällande regler	37
Utskottets ställningstagande	37
Resor	37
Motionen	37
Gällande regler	38
Utskottets ställningstagande	38
EU-nämnden	38
Motionen	38
Tidigare behandling.....	39
Utskottets ställningstagande	39
Riksdagens IT-policy	40
Motionen	40
Bakgrund.....	40
Tidigare behandling.....	41
Utskottets ställningstagande	41
Teknisk utrustning.....	41
Motionen	41
Bakgrund.....	41
Tidigare behandling.....	42
Utskottets ställningstagande	42
Riksdagsevenemang	42
Motionerna	42
Tidigare behandling.....	43
Utskottets ställningstagande	43
Miljöledningssystem i riksdagen.....	44
Motionen	44
Tidigare behandling.....	44

Utskottets ställningstagande	44
Regionalt riksdagskontor i Göteborg	45
Motionen	45
Tidigare behandling	45
Utskottets ställningstagande	45
Studieuppehåll vid förtroendeuppdrag	46
Motionen	46
Bakgrund	46
Tidigare behandling	47
Utskottets ställningstagande	48
Reservationer	49
1. Ledamöternas placering i plenisalen (punkt 4)	49
2. Europaparlamentarikernas deltagande i riksdagsdebatter m.m. (punkt 5)	49
3. Budgetprocessen (punkt 7)	50
4. Beredningen av jordbruksfrågor m.m. (punkt 9)	51
5. Jämställdhetsaspekter i utskottsarbetet (punkt 11)	51
6. Utskottens arbetsformer (punkt 12)	52
7. Riksdagsledamotsarvodet (punkt 14)	52
8. Sänkning av arvodet (punkt 15 – villkorad)	53
9. Ledighet (punkt 19)	53
10. Miljöledningssystem i riksdagen (punkt 25)	54
Särskilda yttranden	56
1. EU-nämnden (punkt 21)	56
2. EU-nämnden (punkt 21)	56
Bilaga Förteckning över behandlade förslag	57
Motioner från allmänna motionstiden	57

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagens arbetsår

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:K205 och 2002/03:K387 i denna del.

2. Svensk flagga vid talarstolen

Riksdagen avslår motion 2002/03:K217.

3. Riksdagens öppnande

Riksdagen avslår motion 2002/03:K245.

4. Ledamöternas placering i plenisalen

Riksdagen avslår motion 2002/03:K316.

Reservation 1 (m, kd)

5. Europaparlamentarikernas deltagande i riksdagsdebatter m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:K385 yrkandena 8 och 9 samt 2002/03:K432 yrkande 7 i denna del.

Reservation 2 (fp)

6. Debatter i första- och andrakammarsalarna

Riksdagen avslår motion 2002/03:K392.

7. Budgetprocessen

Riksdagen avslår motion 2002/03:K370.

Reservation 3 (kd)

8. Den allmänna motionstiden

Riksdagen avslår motion 2002/03:K256.

9. Beredningen av jordbruksfrågor m.m.

Riksdagen avslår motion 2002/03:MJ422 yrkande 1.

Reservation 4 (fp)

10. Familjeutskott

Riksdagen avslår motion 2002/03:So453 yrkande 3.

11. Jämställdhetsaspekter i utskottsarbetet

Riksdagen avslår motion 2002/03:A319 yrkande 4.

Reservation 5 (v, mp)

12. Utskottens arbetsformer

Riksdagen avslår motion 2002/03:K379 yrkande 22 i denna del.

Reservation 6 (m)

13. Riksdagens frågestunder

Riksdagen avslår motion 2002/03:K209.

14. Riksdagsledamotsarvodet

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:K228 yrkandena 1–2 samt 2002/03:K314.

Reservation 7 (mp)

15. Sänkning av arvodet

Riksdagen avslår motion 2002/03:K228 yrkande 3.

Reservation 8 (mp) – villkorad

16. Arvodet till ledamöter i riksdagsstyrelsen

Riksdagen avslår motion 2002/03:K204.

17. Inkomstgaranti och visstidspension

Riksdagen avslår motion 2002/03:K285 yrkandena 1–3.

18. Ersättningen till ersättare

Riksdagen avslår motion 2002/03:K338.

19. Ledighet

Riksdagen avslår motion 2002/03:K387 i denna del.

Reservation 9 (v, mp)

20. Resor

Riksdagen avslår motion 2002/03:K210.

21. EU-nämnden

Riksdagen avslår motion 2002/03:K318.

22. Riksdagens IT-policy

Riksdagen avslår motion 2002/03:K278 yrkandena 1 och 2.

23. Teknisk utrustning

Riksdagen avslår motion 2002/03:K279 yrkandena 1 och 2.

24. Riksdagsevenemang

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:K214 och 2002/03:K320 yrkandena 1 och 2.

25. Miljöledningssystem i riksdagen

Riksdagen avslår motion 2002/03:Fi216 yrkande 6.

Reservation 10 (v, mp)

26. Regionalt riksdagskontor i Göteborg

Riksdagen avslår motion 2002/03:K393.

27. Studieuppehåll vid förtroendeuppdrag

Riksdagen avslår motion 2002/03:K429 yrkandena 1 och 2.

Stockholm den 20 mars 2003

På konstitutionsutskottets vägnar

Gunnar Hökmark

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Gunnar Hökmark (m), Göran Magnusson (s), Barbro Hietala Nordlund (s), Helena Bargholtz (fp), Pär Axel Sahlberg (s), Ingvar Svensson (kd), Mats Einarsson (v), Mats Berglind (s), Henrik S Järrel (m), Anders Bengtsson (s), Tobias Krantz (fp), Helene Petersson (s), Nils Fredrik Aurelius (m), Billy Gustafsson (s), Gustav Fridolin (mp), Christer Adelsbo (s) och Åsa Torstensson (c).

Utskottets överväganden

Riksdagens arbetsår

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till tidigare ställningstaganden motioner (v respektive m) om en jämnare spridning av arbetet under riksdagsåret.

Motionerna

I motion K387 av Ulla Hoffmann m.fl. (v) begärs i denna del förändringar av riksdagens arbetsformer i syfte att öka jämställdheten på arbetsplatsen. Det är enligt motionen angeläget att sprida arbetet jämnare under året om både kvinnor och män skall kunna vara riksdagsledamöter och samtidigt ha familj och vänner. Ett alternativ vore att låta riksdagen sammanträda tre dagar i veckan i 10 månader om året för att utjämna arbetsbelastningen. Vidare vänder sig motionen mot att voteringstiderna förläggs vid tidpunkter då barnen skall hämtas på dagis.

Rolf Gunnarsson (m) begär i motion K205 att det uppdras år riksdagsstyrelsen att ändra arbetsordningen för Sveriges riksdag. Motionären vänder sig mot att riksdagen är stängd under tre månader under sommaren. Under den tid riksdagen är samlad är arbetstempot i stället högt, men aningen ryckigt. Frågan är enligt motionen om det inte vore bättre att ha riksdagsarbetet i gång under längre tid av året. Med stor fördel skulle riksdagen kunna öppnas kring 20–25 augusti i samband med skolstarten och då samhället i övrigt öppnar. Det relativt långa uppehållet under jul och nyår kan också förkortas med cirka en vecka.

Tidigare riksdagsbehandling

Hösten 2000 behandlade utskottet ett par motionsyrkanden om arbetsåret i riksdagen (bet. 2000/01:KU4, s. 9 f.). Utskottet delade motionärernas uppfattning om vikten av en någorlunda jämn arbetsbelastning under riksdagsåret. Arbetsperioderna mellan de plenifria veckorna är oftast mycket intensiva medan sommaruppehållet är förhållandevis långvarigt. Det var emellertid enligt utskottet talmannens ansvar att efter överläggning i riksdagsstyrelsen och i samråd med de särskilda företrädarna för partigrupperna årligen planera riksdagsarbetet med den begränsningen i huvudsak att nytt riksmöte i enlighet med 1 kap. 2 § riksdagsordningen skall inledas i september. Till detta kom Riksdagskommitténs uttalande bl.a. om att riksdagsarbetet bör avslutas i juni. Enligt utskottets mening saknades anledning att förutsätta annat än att talmannen, riksdagsstyrelsen eller de särskilda företrädarna för partigrupperna

tar initiativ till de förändringar som behövs för att åstadkomma en så jämn arbetsrytm som möjligt. Utskottet var inte berett att då föreslå ändringar i de regler och riktlinjer som styr utrymmet för arbetsplaneringen. Motionsyrkandet avstyrktes.

Ett yrkande liknande det i motion K205 och av samme motionär behandlades åter hösten 2001 (bet. 2001/02:KU12 s. 12 f.). Utskottet var fortfarande inte berett att föreslå en sådan ändring av riksdagsordningen att riksmöte mellan valår kan inledas i augusti. Också när det gäller frågan om juluppehållets längd ville utskottet hänvisa till sitt ställningstagande hösten 2000. Frågan om en jämnare arbetsrytm var således en fråga närmast för talmannen, riksdagsstyrelsen och de särskilda företrädarna för partigrupperna. I sammanhanget hänvisade utskottet vidare till att inget hindrade att utskotten sammanträder före riksmötets öppnande i september. Detta var emellertid en fråga för utskotten att själva ta ställning till. Utskottet avstyrkte följaktligen motionen.

Frågan om voringstiderna behandlades hösten 2000 i utskottets betänkande 2000/01:KU4. Utskottet framhöll att fasta voringstider prövades med olika variationer. Utskottet ville hänvisa till att frågan om uppläggnings av kammarens överläggningar enligt 2 kap. 13 § riksdagsordningen är en sådan fråga som är föremål för talmannens samråd med de särskilda företrädarna för partigrupperna och enligt 1 kap. 7 § för överläggningar i riksdagsstyrelsen. Överenskommelser om begränsningar i antalet yrkanden i kammaren och därmed antalet voringar hade ingåtts. Något särskilt initiativ med anledning av motionerna om kammarens voringar var enligt utskottets mening inte påkallat.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sina tidigare ställningstaganden och avstyrker motionerna K387 i denna del (v) och K205 (m).

Svensk flagga vid talarstolen

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker en motion (m) om svensk flagga vid talarstolen med hänvisning till tidigare ställningstagande.

Motionen

Marietta de Pourbaix-Lundin (m) begär i motion K217 initiativ från riksdagsstyrelsen till ett sådant flaggarrangemang i plenisalen att den svenska flaggan placeras i anslutning till talarstolen. Enligt motionen är kammarens talarstol ett ofta förekommande inslag i medierna då debatter och viktiga samhällsfrågor från Sveriges riksdag skall debatteras. I många länders parlament finns nationens flagga nära talarstolen. Sveriges riksdag har numera en svensk

flagga placerad i ett hörn långt borta från talarstolen. Det vore en fördel om man varje gång ett inslag från kammarens talarstol visades direkt kunde se den svenska flaggan.

Tidigare behandling

Utskottet behandlade i betänkande 1999/2000:KU18 motioner om flaggning. När det gällde frågan om den svenska flaggan skulle placeras mer centralt i riksdagens plenisal, t.ex. i anslutning till talarstolen, ansåg utskottet att det fick ankomma på talmannen att besluta om utsmyckningen av plenisalen och om flaggningen i och i anslutning till Riksdagshuset (s. 12).

Också i betänkande 2000/01:KU15 ansåg utskottet när det gäller flaggning i och i anslutning till riksdagens byggnader att sådana frågor lämpligast behandlas av talmannen t.ex. i samråd med riksdagsstyrelsen (s. 13).

Frågan behandlades också hösten 2001 i betänkande 2001/02:KU9. Utskottet vidhöll sin tidigare bedömning och avstyrkte därför motionsyrkandet (s. 16).

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sitt tidigare ställningstagande och avstyrker motion K217.

Riksdagens öppnande

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker en motion (m) om Karl XI:s drabanter vid riksdagens högtidliga öppnande med hänvisning till att det ankommer på talmannen att i samråd med vice talmännen fastställa ordningen för öppningssammanträdet.

Motionen

I motion 2002/03:K245 av Margareta Pålsson (m) begärs ett tillkännagivande till regeringen om riksdagens öppnande. Ett intåg av Karl XI:s drabanter skulle ytterligare förgylla öppnandet. Det skulle ena de gamla och de nya svenskarna samt påminna om historiens vingslag.

Gällande regler

Riksmötet öppnas enligt 1 kap. 6 § riksdagsordningen vid ett särskilt sammanträde senast på riksmötets tredje dag, varvid statschefen på talmannens hemställan förklarar riksmötet öppnat. Talmannen fastställer efter samråd med vice talmännen ordningen för detta sammanträde.

Tidigare behandling

Under riksmötet 1978/79 behandlade utskottet ett par motioner om att återinföra traditionen med Karl XI:s drabanter vid riksdagens högtidliga öppnande (bet. KU 1978/79:29 s. 10 f.). Utskottet avstyrkte motionsyrkandena och hänvisade till tidigare ställningstaganden angående formerna för riksmötets öppnande. Utskottet hade tidigare avstyrkt liknande motioner och hänvisat till att det enligt riksdagsordningen ankommer på talmannen att efter samråd med vice talmännen fastställa ordningen för riksdagens öppningssammanträden. Också under senare riksmöten avstyrktes med samma motivering motioner om att utarbeta former för riksmötets öppnande som ansluter till dem som tidigare brukats (bet. KU 1979/80:44 s. 27, KU 1982/83:14 s. 4).

Riksdagen har vid ett flertal tillfällen under senare år behandlat frågor om formerna för riksmötets öppnande, senast vid 1997/98 års riksmöte (bet. 1997/98:KU27). Genomgående har utskottet därvid hänvisat till tidigare uttalanden om att det ankommer på talmannen att efter samråd med vice talmännen fastställa ordningen vid öppningsammanträdet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har tidigare hänvisat till att det ankommer på talmannen att efter samråd med vice talmännen fastställa ordningen för öppningsammanträden. Utskottet vidhåller denna bedömning. Motion K245 (m) avstyrks.

Kammarsammanträdena, m.m.

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till pågående diskussioner om utformningen av plenisalen och om debattformerna i kammaren motioner (m respektive fp) om att platsfördelningen i riksdagens kammare skall ske efter partitillhörighet och inte efter valkrets, om att vissa debatter skall genomföras i första- eller andrakammarsalen, om Europaparlamentarikers yttranderätt i kammaren och om särskilda riksdagsdebatter inför förhandlingar inom EU.

Jämför reservationerna 1 och 2.

Motionerna

Gunnar Hökmark (m) begär i motion K316 att platsfördelningen i riksdagens kammare skall ske efter partitillhörighet och inte efter valkrets. Åtgärden bör vidtas inför nästa riksmöte. En partivis placering skulle tydliggöra de politiska partigruppernas roll och de skiljelinjer som kommer till uttryck i de politiska debatterna. Den skulle kunna bidra till att höja den politiska temperaturen och dramatiken genom en större närvaro och genom bättre deltagande till stöd för den egna politiska uppfattningen. Det skulle underlätta ett samar-

bete och gemensamt engagemang i debattens förande mellan dem som står varandra nära i politisk uppfattning. I nästan alla andra demokratiska länder är parlamentsledamöterna placerade partivis. Det nuvarande sättet att placera ledamöterna i den svenska riksdagen får närmast ses som en historisk kvarleva. Motionären hänvisar också till att kommunfullmäktige och landstingsledamöterna ofta sitter partivis, liksom ledamöterna i Europaparlamentet.

Tomas Högström och Gunnar Axén, (båda m) begär i motion K392 en reformering av riksdagsarbetet på så sätt att debatterna med anledning av interpellationer och om utskottens betänkanden skall genomföras i första- eller andrakammarsalen. Därigenom skulle det finnas möjligheter att skapa ett bättre debattklimat än i dag. Närheten skulle öka och förutsättningarna att tala till och med varandra skulle bli bättre. Dessutom skulle publiken komma betydligt närmare debattörerna. En annan fördel är att riksdagsledamöterna inte skulle ha någon reserverad plats på det sätt som gäller i plenisalen.

Lars Leijonborg m.fl. (fp) och Helena Bargholtz m.fl. (fp) begär i motionerna K432 yrkande 7 i denna del respektive K385 yrkande 9 att de svenska ledamöterna av Europaparlamentet får möjlighet att delta i debatter i den svenska riksdagen om EU-politik och alltså ges yttranderätt i riksdagen. Det vore ett sätt att i praktiken knyta ihop beslutsfattare på olika nivåer. EU är en unik organisation med både över- och mellanstatliga inslag. Det är därför enligt motionen angeläget att frågor som behandlas i EU också debatteras i Sverige på ett helt annat sätt än i dag. I motion K385 yrkande 8 begärs också åtgärder för att bättre förankra regeringens förhandlingsmandat i viktiga utrikespolitiska frågor. När bl.a. EU-samarbetet har utvecklats och alltmer antagit karaktär av överstatlighet har enligt motionärerna förankringen av regeringens förhandlingsmandat varit en fråga för debatt. I formell mening är det klart att det är regeringens sak att företräda Sverige i dessa sammanhang, men när en opinion kritiserar såväl innehållet i den förda politiken som förhandlingarnas former kan det enligt motionen vara skadligt för förtroendet om inte formerna diskuteras. Det behövs bättre fortlöpande information om regeringens ställningstagande till frågor i de pågående och kommande förhandlingar där Sverige deltar. Vidare behövs det särskilda riksdagsdebatter inför kommande förhandlingsrundor samt forum med frivilligorganisationer, politiska partier och folkrörelser där frågor inför eller parallellt med toppmöten och förhandlingar diskuteras.

Tidigare behandling m.m.

Utskottet har vid ett flertal tillfällen behandlat motionsyrkanden om ledamöternas placering i kammaren motsvarande motion K316. Hösten 2001 behandlade utskottet ett sådant motionsyrkande (bet. 2001/02:KU12). Utskottet avstyrkte yrkandet med hänvisning till att liknande motionsförslag avstyrkts vid flera tillfällen. I ett tidigare betänkande (bet. KU 1987/88:43) anförde utskottet bl.a. att en partivis placering av ledamöterna skulle vara en markering av den framträdande roll som de politiska partierna numera spelar i riks-

dagen. Det skulle enligt utskottet troligen också ha vissa andra fördelar från kontakt- och debattsynpunkt. Emellertid fanns det enligt utskottets bedömning inte någon tillräckligt stark opinion bland ledamöterna för att bryta traditionen. I ett betänkande år 1992 (bet. 1992/93:KU9) ansåg utskottet att effekterna från debatt- och kontaktsynpunkt inte skulle bli de som avsågs i den då aktuella motionen. Utskottet ansåg att en omdisponering av plenisalen måste ske om man vill skapa en tätare atmosfär vid debatterna och avstyrkte motionen. Utskottet vidhöll vid frågans behandling under 1996/97, 1997/98 och 2001/02 års riksmöten sin tidigare uppfattning (bet. 1996/97:KU13, 1997/98:KU27 och 2001/02:KU12). Reservationer (m, kd) har avgetts.

Våren 1998 avstyrkte utskottet ett yrkande (mp) om att debatter med anledning av utskottsbetänkanden borde kunna hållas i första- eller andrakammarsalen (bet. 1997/98:KU27 s. 49). Utskottet hänvisade till ett ställningstagande hösten 1996 (bet. 1996/97:KU3) då utskottet konstaterat att riksdagens plenisal ofta är för stor för den aktivitet som pågår där. De tillfällen då den är fylld av ledamöter är betydligt färre än de tillfällen då den ger ett ödligt intryck. Vid de tillfällen då alla ledamöter eller näst intill alla är närvarande behövs emellertid platserna. Att var och en har sin bestämda plats i kammaren kan också ha andra fördelar. Utskottet framhöll att det skulle innebära praktiska svårigheter att flytta vissa debatter till en annan lokal än kammaren, särskilt beträffande debatter av utskottsbetänkanden, dvs. arbetsplenum. Ett särskilt problem i dessa fall var enligt utskottet att ingen av de gamla kammarsalarna är utrustade med voteringsanläggning. Det föreföll enligt utskottet inte ändamålsenligt att förlägga just dessa debatter till annan lokal än kammaren och behålla kammaren för andra ändamål, såsom förutom interpellationsdebatter och frågestunder, fåtaliga tillfällen som öppningssammanträden och allmänpolitiska debatter. Hösten 2000 vidhöll utskottet denna bedömning (bet. 2000/01:KU4 s.12).

Sedan en tid tillbaka pågår ett arbete inom riksdagen med att undersöka hur plenisalen kan förändras för att främja en kreativ debatt. En promemoria om bl.a. plenisalens utformning har sänts ut till riksdagsgrupperna i syfte att inleda en diskussion. Talmannen har uttryckt sin förhoppning att alla ledamöter i sina riksdagsgrupper under våren aktivt kommer att delta i diskussionerna (prot. 2002/03:42).

Frågan om kontakterna med de svenska Europaparlamentarikerna togs upp i riksdagsstyrelsens förslag 2000/01:RS1. Det framhölls att Europaparlamentet och riksdagen är två skilda parlament. Det är värdefullt med goda kontakter mellan de svenska Europaparlamentarikerna och riksdagens ledamöter men deras olika mandat skall inte sammanblandas. Kontakterna borde enligt förslaget även fortsättningsvis gå genom partierna, men det finns anledning att utveckla kontakterna mellan Europaparlamentarikerna och andra delar av riksdagen. Till exempel borde utskotten och EU-nämnden överväga att bjuda in Europaparlamentarikerna till utfrågningar, öppna eller slutna, och möjligheten att i riksdagen ordna ett öppet seminarium där Europaparlamentarikerna deltar borde utnyttjas. Konstitutionsutskottet gjorde inte någon annan bedöm-

ning (bet. 2000/01:KU23). Hösten 2001 avstyrktes ett motionsyrkande (fp) om Europaparlamentarikernas medverkan i särskilda debatter i Sveriges riksdag med hänvisning till detta ställningstagande (bet. 2001/02:KU12 s. 16). En reservation (fp) avgavs på denna punkt.

Utskottets ställningstagande

Inom riksdagen förs för närvarande på talmannens initiativ en diskussion om utformningen av plenisalen och om debattformerna i kammaren. Nya debattformer prövas i en försöksverksamhet. Enligt utskottets mening är den pågående diskussionen och försöksverksamheten angelägna. Utskottet anser att resultatet av de överväganden och diskussioner som pågår inte bör föregripas. Motionerna K316 (m), K392 (m), K385 yrkandena 8 i denna del och 9 samt K432 yrkande 7 i denna del avstyrks. När det gäller frågan om bättre fortlöpande information om regeringens ställningstagande till frågor i pågående och kommande förhandlingar där Sverige deltar vill utskottet hänvisa till att omfattande sådan fortlöpande information bl.a. finns på EU-nämndens webbsida. Enligt utskottets mening är det inte heller påkallat med ett tillkännagivande om ett forum i riksdagens eller regeringens regi med frivilligorganisationer, politiska partier och folkrörelser där frågorna diskuteras parallellt med toppmötena. Motion K385 yrkande 8 i dessa delar avstyrks följaktligen.

Budgetprocessen

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till tidigare ställningstagande en motion (kd) om en utredning om budgetprocessens andra steg.

Jämför reservation 3.

Motionen

Ingvar Svensson m.fl. (kd) begär i motion K370 att riksdagsstyrelsen ges i uppdrag att genomföra en utredning kring budgetprocessens andra steg med syfte att underlätta justeringar inom beslutad ram. Det nuvarande systemet innebär enligt motionen låsning och rigiditet. Att både anslag och anslagsvillkor skall tas i ett enda klubbslag är till gagn för en regering och speciellt för en minoritetsregering, men det rigida systemet minskar riksdagens makt och innebär en nedgradering av det andra steget i budgetprocessen. Motionärerna framhåller att varje oppositionsparti vill visa upp sina helhetsbilder i budgetbesluten. Eftersom man i en viss fråga måste hitta en majoritet för justering inom utgiftsområdesramen är majoritetsbeslut ingen reell möjlighet med hänsyn till att man i alla andra frågor måste ställa sig bakom regeringsförslagen. Systemet innebär att budgetprocessens andra steg för många ledamöter framstår som relativt meningslöst.

Tidigare behandling m.m.

Den nya budgetprocessen utvärderades under åren 1999 och 2000 av Riksdagskommittén. I kommitténs uppdrag ingick att överväga behovet av förändringar. Därvid skulle bl.a. undersökas om intentionerna bakom omläggningen av budgetprocessen hade uppfyllts och vilka konsekvenser i övrigt omläggningen medfört som påverkat riksdagens ställning. Kommittén bedömde att intentionerna bakom budgetreformen i huvudsak uppfyllts och framhöll att rambeslutsmodellen innebär att en minoritetsregerings möjlighet att få igenom budgetpropositionen i riksdagen har ökat, vilket var en avsedd effekt av reformen. Kommittén ansåg att det var en fördel att budgetprocessen försvårar hoppande majoriteter för ökade anslag utan finansiering. Rambeslutsprocessen stärker enligt kommittén i så måtto regeringsmakten, men det viktigaste ur riksdagens synvinkel är att budgetreformen ökar möjligheterna för riksdagen att göra en samordnad beredning av regeringens budgetförslag. Kommittén bedömde att även om rambeslutsmodellen ännu inte prövats under perioder med svåra ekonomiska påfrestningar eller parlamentarisk osäkerhet har den nya budgetprocessen bättre förutsättningar att fungera under sådana omständigheter än vad den gamla hade.

Kommittén hade under sitt arbete fångat upp ett missnöje bland riksdagens ledamöter som gällde svårigheten för utskotten att göra ändringar i anslagen i förhållande till regeringens förslag. Kommittén bedömde dock att huvudförklaringen till det minskade antalet ändringar ligger i det förhållandet att regeringen valt att presentera förslag som i förväg förhandlats med ett eller två av oppositionspartierna. Utskotten hade endast i begränsad omfattning utnyttjat den frihet de har att i budgetprocessens andra steg på hösten ändra anslagsbelopp inom de av kammaren fastställda utgiftsramarna. Detta var enligt kommittén naturligt med hänsyn till att regeringen, som inte haft egen majoritet i kammaren, varje år försäkrat sig på förhand om stöd för sitt budgetförslag från vissa andra partier. Kommitténs utvärdering ledde till vissa förslag bl.a. rörande dubbelarbetet höst och vår. Förslagen lades av riksdagsstyrelsen fram för riksdagen (förs. 2000/01:RS1). Utskottet tillstyrkte förslagen (bet. 2000/01:KU23). Utskottet ansåg också att det var angeläget att redan då besluta om att en utvärdering bör göras efter några år i fråga om vilka effekter omläggningen inneburit såväl vad gäller budgetprocessens innehåll och budgetmässiga resultat som vad gäller de budgetmässiga konsekvenserna för riksdagen. Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets förslag att som sin mening ge regeringen detta till känna (rskr. 2000/01:273–276).

Hösten 2001 avstyrkte konstitutionsutskottet ett motionsyrkande (kd) liknande det nu aktuella (bet. 2001/02:KU12 s. 18 f.). Riksdagens beslut våren 2001 om budgetprocessen innebär att en utvärdering skall göras om några år. Enligt utskottets mening borde resultatet av den nämnda utvärderingen avvaktas. I en reservation (v) framhölls det angelägna i att gå vidare med en omfattande utvärdering med bedömning av förutsättningarna för att göra långsiktiga och korrekta utgiftsprognoser liksom utgiftstakens konsekvenser, infö-

randet av ett inkomstgolv, sparmålet samt nivån och användningen av budgeteringsmarginalen.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sitt tidigare ställningstagande och avstyrker motion K370 (kd).

Den allmänna motionstiden

Utskottets förslag i korthet

Utskottet, som inte anser att ett tillkännagivande i frågan är påkallat, avstyrker en motion (fp) om reformerad motionstid.

Motionen

Eva Flyborg (fp) begär i motion K256 att riksdagsstyrelsen återkommer till riksdagen med förslag till en reformerad motionstid. Ständig motionsrätt vore bättre än motionsrätten under den allmänna motionstiden. Ett alternativ till den ständiga motionsrätten är enligt motionären att lägga in en vecka i kvartalet. Med ständig initiativrätt eller motionstiden fördelad på 3–4 gånger per år skulle dramatiken kring motionerandet försvinna. Riksdagen skulle få en jämnare arbetsfördelning över året. Antalet motioner skulle minska och kvaliteten i beredningen bli högre.

Tidigare riksdagsbehandling m.m.

I riksdagsstyrelsens förslag 2000/01:RS1 framhölls bl.a. att den fria motionsrätten bör vara kvar. Genom tidigare riksdagsbeslut hade utskotten rekommenderats att planera arbetet för hela valperioden med fördjupning på vissa områden under olika år. Genomslaget för detta arbetssätt hade dock inte varit stort. Som ett led i att uppnå det rekommenderade arbetssättet ansåg riksdagsstyrelsen att utskotten behövde planera mer långsiktigt och mer tematiskt. Varje ämnesområde inom ett utskotts beredningsområde bör behandlas minst två gånger under en valperiod, första gången under det första riksmötet och andra gången under något av de följande riksmötena. Efter genomgången av utskottets hela beredningsområde under första året av valperioden bör utskottet göra en planering för resten av valperioden. Minst en behandling under det andra, tredje eller fjärde riksmötet bör vara mer ingående och innehålla inslag av uppföljning/utvärdering och EU-bevakning. Riksdagsstyrelsen ansåg vidare att utskotten vid behov skall kunna ge motionerna en förenklad behandling. Förenklad beredning kan användas vid det första riksmötet och vid de övriga riksmöten under valperioden då utskottet inte bestämt sig för att ha en fördjupad ärendeberedning. Vid förenklad behandling kan motionsförslag som behandlar frågor där beslutanderätten enligt utskottets uppfattning bör

ligga kvar hos regeringen, en förvaltningsmyndighet eller hos kommunerna kunna avstyrkas utan ytterligare beredning. I fråga om motionsförslag som upprepas bör vid förenklad behandling utskottet hänvisa till tidigare ställningstagande. Frågan om motionernas behandling var emellertid enligt förslaget en fråga av så stor vikt för riksdagsarbetet att utredningsarbetet borde fortsätta. I detta sammanhang kunde också motionsinstitutets utformning komma att beröras.

Vid behandlingen av riksdagsstyrelsens förslag gjorde utskottet inte någon annan bedömning än riksdagsstyrelsen i fråga om värdet av förenklad motionsbehandling. Utskottet, som noterade att utredningsarbetet när det gäller motionsbehandlingen fortsätter, delade även i övrigt riksdagsstyrelsens bedömning i fråga om riktlinjer för förändringar i utskottens arbete (bet. 2000/01:KU23). Riksdagen godkände de föreslagna riktlinjerna för förändringar i utskottens arbete.

Under hösten 2001 behandlade utskottet en likalydande motion som den nu aktuella (bet. 2000/02:KU12 s. 17 f.). Utskottet hänvisade till att frågan om motionsinstitutets utformning behandlades i Riksdagskommittén. Enligt utskottets mening borde resultatet av detta arbete avvaktas. Utskottet avstyrkte därför motionen.

Riksdagsstyrelsen beslutade den 20 november 2002 att ge Riksdagskommittén i uppdrag att fortsätta sitt arbete med beredning av frågor som rör utvecklingen av riksdagens arbetsformer m.m. Riksdagskommittén skall finnas kvar i ytterligare ett par år för att skapa kontinuitet i arbetet med att utveckla riksdagens arbetsformer. Kommittén förutsätts ta hand om de frågor om riksdagsarbetet som riksdagen överlämnar till riksdagsstyrelsen men även frågor som initieras på annat sätt.

Utskottets ställningstagande

Riksdagskommittén framhöll våren 2001 att frågan om motionernas behandling är en fråga av så stor vikt att utredningsarbetet måste fortsätta. Riksdagskommittén fortsätter sitt arbete med beredning av frågor som rör utvecklingen av riksdagens arbetsformer. Utskottet anser mot denna bakgrund att ett tillkännagivande till riksdagsstyrelsen om utvidgning av motionstiden inte är påkallat. Motion K256 (fp) avstyrks.

Ärendenas beredning

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till tidigare ställningstagande ett motionsyrkande (fp) som gäller bl.a. beredningen av jordbruksfrågor och ett (kd) som gäller inrättandet av ett familjeutskott, liksom en motion (v) om en formell plattform för utskottens arbete med jämställdhetsfrågor. Med hänvisning till pågående diskussioner inom riksdagen avstyrks också en motion (m) om större möjligheter för utskotten att själva bestämma sina arbetsformer.

Jämför reservationerna 4 (fp), 5 (v, mp) och 6 (m).

Motionerna

I motion MJ422 av Lennart Fremling m.fl. (fp) begärs att jordbruksfrågorna skall behandlas som närings- och konsumentpolitiska frågor (yrkande 1). Enligt motionärerna måste jordbrukaren få en tydligare ställning som företagare, och jordbruket skall i större utsträckning betraktas som likställt andra näringar. Det naturligaste vore att jordbruksfrågorna i framtiden hanteras av näringsutskottet samt att livsmedelspolitiken hanteras som konsumentfrågor. Motionärerna vill också införa ett särskilt konsumentdepartement.

Mikael Oscarsson (kd) begär i motion So453 yrkande 3 ett förslag om inrättandet av ett familjeutskott. Familjepolitiken är enligt motionären i dag svår för en enskild att få grepp om. Även för politiker saknas ofta konsekvensbeskrivningar av de fattade besluten. Motionären hänvisar till att bostadsförsörjningsprogram hanteras i ett utskott, barnbidragen i ett annat och förskoleverksamheterna i ett tredje osv. Därför borde ett familjeutskott inrättas.

Ulla Hoffmann m.fl. begär i motion A319 åtgärder för att föra upp jämställdhetsfrågor i respektive utskott (yrkande 4). Motionärerna hänvisar till att det som bedöms vara jämställdhetspolitik i dag har sin hemvist i arbetsmarknadsutskottet trots att könsperspektivet har lika stor bäring på övriga utskott. Varje annat utskott kan således om det så vill förbise könsperspektivet och de konsekvenser de olika förslagen kan få för kvinnor respektive män. Formella instrument kan vara ett stöd i arbetet med en feministisk jämställdhetspolitik. Motionärerna anser därför att riksdagsstyrelsen bör pröva vilka åtgärder som är nödvändiga för att riksdagens utskott skall få en formell plattform för att föra upp jämställdhetsfrågor inom sina respektive sakområden. Detta kan ske genom en övergripande tilläggsparagraf eller genom att det uppdras till samtliga utskott att i sin beredning beakta könsperspektivet.

I motion K379 yrkande 22 i denna del av Bo Lundgren m.fl. (m) begärs förändringar i utskottens arbetsformer. Ett sätt att återupprätta riksdagens roll i det politiska arbetet kan enligt motionen vara att ge utskotten större möjligheter att själva besluta sina arbetsformer. Bland annat skulle detta kunna inkludera en rätt för utskotten att i större utsträckning än i dag öppna vissa av

sina sammanträden för allmänheten. De möjligheter som den nya tekniken erbjuder, t.ex. IT och Internet, bör enligt motionen kunna innebära en ökad insyn i utskottens arbete. En försöksverksamhet i denna inriktning bör kunna bidra till att vitalisera riksdagens arbete, samtidigt som medborgarnas insyn i och intresse för den politiska beslutsprocessen ökar.

Bakgrund

Den nuvarande utskottsorganisationen tillkom i samband med författningsreformen 1971. Ett system med fackutskott ersatte den tidigare ordningen, enligt vilken utskotten var indelade enligt statsrättsliga grunder. Fackutskottsprincipen kan kortfattat sägas innebära att ärenden inom samma ämnesområden bereds inom samma utskott oavsett om de är lagärenden eller anslagsärenden. Ett undantag från fackutskottsprincipen är lagutskottets särskilda ansvar för lagstiftningsärenden inom den centrala civilrätten. Den nya ordning som infördes innebar att utskottsindelningen speglade departementsindelningen. Därefter har departementsindelningen ändrats vid ett stort antal tillfällen medan endast marginella förändringar av utskottsindelningen skett.

Riksdagsutredningen anlade 1993 vissa allmänna utgångspunkter för ändringar i utskottsorganisationen och förordade regelbundna översyner av ärendefördelningen mellan utskotten (1993/94:TK1 s. 143 f.). Ibland kunde det behövas större mer långsiktiga förändringar i utskottsstrukturen. Det fanns dock formella och praktiska gränser för omfördelningarna under en valperiod. Sålunda kräver många ämnesområden specialkunskaper, vilket gör att det medför problem att flytta ärenden från ett utskott med ledamöter som valts med tanke på sina kunskaper och intresse för de aktuella ämnesområdena till ett annat som kräver helt andra kunskaper. Vidare framhölls att det är viktigt att utskottsorganisationen är anpassad till de politikområden som är aktuella i samhället och i riksdagsarbetet. Målen att ärendena får en sakligt sett logisk placering och hålls samman i ämnesområden kan behöva prioriteras högre än målet att nå en volymmässigt helt jämn arbetsbelastning.

I ett senare betänkande (1993/94:TK3 s. 21 f.) ansåg Riksdagsutredningen att ändringar i utskottsindelningen borde anstå till dess ett definitivt beslut om utgiftsområdena fattats. Riksdagsutredningen redovisade dock ett utkast till en utskottsindelning som innebar att antalet utskott minskades från 16 till 15 eller 14. Enligt skissen skulle utrikesutskottet och försvarsutskottet slås ihop till ett utrikes- och säkerhetsutskott, ett särskilt invandrings- och biståndsutskott inrättas samt socialförsäkrings- och socialutskotten slås ihop. Frågan om sammanslagning av lag- och justitieutskotten berördes också. I ett förslag 1995/96:TK2 framhölls att oavsett de krav den nya budgetprocessen ställer finns det goda skäl att diskutera förändringar i utskottsindelningen. Den nuvarande organisationen har varit i stort sett oförändrad sedan enkammarreformen. Under den tid som förflutit har mycket ändrats när det gäller arbetsbelastningen inom olika områden och också i fråga om sambandet mellan olika ärendegrupper. Ett skäl till att en ändring i utskottsindelningen trots allt inte

föreslogs var att det innan erfarenheter vunnits av den nya budgetprocessen var svårt att förutse vilka effekterna blev på riksdagsarbetet.

Syftet var att återkomma med ett förslag under riksmötet som kunde träda i kraft 1998. I mars 1998 återkom talmanskonferensen med en genomgång av erfarenheterna av problem med utskottsindelningen som upplevts i 1996 och 1997 års budgetarbete (1997/98:TK1). Talmanskonferensen fann att den nuvarande utskottsorganisationen på det hela taget är väl lämpad att klara uppgiften att bereda riksdagsärenden. Det torde i stor utsträckning vara oundvikligt att det råder skillnader i arbetsbelastningen mellan utskotten. De allra mest arbetsbelastade utskotten är konstitutionsutskottet och finansutskottet, och vilka övriga utskott som har de tyngsta arbetsbördorna varierar från år till år bl.a. beroende på inom vilka områden stora lagstiftningsreformer görs. Det var därför omöjligt att genom ändrad utskottsindelning helt ta bort skillnaderna i belastning mellan utskott (s.16).

Tidigare behandling

Utskottet avstyrkte hösten 2001 fyra motionsyrkanden om ändrad utskottsindelning (bet. 2001/02:KU12). I en fp-motion begärdes att miljö- och jordbruksutskottet skulle ändras till natur- och miljöutskottet och att i övrigt utskottsorganisationen anpassas till denna förändring. Det behövdes en konsumentpolitik för maten, en naturvårdspolitik för den biologiska mångfalden och en näringspolitik för företagen. Utskottet hänvisade till att det hösten 2000 avstyrkt motioner om ändringar i utskottsindelningen med hänvisning till tidigare riksdagsbehandling. År 1999 hade utskottet behandlat en motion om att miljö- och jordbruksutskottet skulle ändra namn till miljöutskottet (bet. 1998/99:KU20 s. 6). Utskottet ansåg att frågan om en överföring av ansvarsområden borde tas upp i samband med en allmän översyn av ärendefördelningen mellan utskotten, något som då inte syntes motiverat. Utskottet var inte heller hösten 2000, då bl.a. också en motion (kd) om inrättande av ett familjeutskott behandlades, berett att förorda en sådan allmän översyn av ärendefördelningen mellan utskotten som motionsyrkandena kunde anses förutsätta (bet. 2000/01:KU4). Hösten 2001 hänvisade utskottet till Riksdagskommitténs arbete.

Hösten 1998 behandlade utskottet ett motionsyrkande om ansvaret för bostadspolitiska frågor (bet. 1998/99:KU1). Utskottet avstyrkte motionsyrkandet och erinrade om att det enligt 6 kap. 1 § regeringsformen tillkommer statsministern att tillsätta de övriga statsråd, som tillsammans med statsministern utgör regeringen. Utskottet hänvisade vidare till att regeringen enligt 7 kap. 1 § regeringsformen fördelar ärendena mellan departementen. Mot denna bakgrund bör riksdagen enligt utskottet vara ytterst återhållsam med att uttala sig eller på annat sätt söka påverka regeringen i fråga om hur den skall organisera sitt arbete. Hösten 2002 avstyrkte utskottet motionsyrkanden om en särskild djurskyddsminister och en minister för den samlade minoritetspoliti-

ken med hänvisning till att detta är frågor som det inte ankommer på riksdagen att besluta om (bet. 2002/03:KU1).

Hösten 2000 avstyrkte utskottet ett motionsyrkande (v) om en formell plattform för jämställdhetsfrågor i utskottsarbetet liknande motion A319 yrkande 4 (bet. 2000/01:KU4 s. 26 f.). När det gäller jämställdhetsfrågornas behandling i riksdagen ville utskottet hänvisa till regeringsformens bestämmelser om att den offentliga makten skall utövas med respekt för alla människors lika värde och att det allmänna skall tillförsäkra män och kvinnor lika rättigheter. Enligt utskottets mening saknades anledning att anta annat än att dessa bestämmelser utgör en grund i allt beslutsfattande i utskotten. Någon ytterligare formell plattform ansågs inte nödvändig.

Talmannen har tillsammans med gruppledarna, de vice talmännen och utskottsordförandena inlett diskussioner i syfte att sätta riksdagens arbete mer i fokus och för att uppmuntra insyn, öppenhet och deltagande. Möjligheterna att öka insynen i riksdagsarbetet utanför kammaren diskuteras också. Ett exempel är frågan om inte EU-nämndens sammanträden borde vara mera offentliga (prot. 2002/03:42).

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sina tidigare ställningstaganden i fråga om ändrad utskottsindelning och i frågan om hur regeringen organiserar sitt arbete. Motionerna MJ422 yrkande 1 (fp) och So453 yrkande 3 (kd) avstyrks följaktligen.

När det gäller frågan om en formell plattform för jämställdhetsfrågor i utskottsarbetet vill utskottet liksom vid tidigare ställningstagande i frågan hänvisa till regeringsformens bestämmelser om att den offentliga makten skall utövas med respekt för människors lika värde och att det allmänna skall tillförsäkra män och kvinnor lika rättigheter. Det kan förutsättas att dessa bestämmelser utgör en grund i allt utskottsarbete. En ytterligare formell plattform kan inte anses nödvändig. Utskottet avstyrker följaktligen motion A319 yrkande 4 (v).

När det härfter gäller frågan om att ge utskotten större möjligheter att själva besluta sina arbetsformer vill utskottet hänvisa till de diskussioner som talmannen initierat i syfte att uppmuntra insyn, öppenhet och deltagande och som också rör en ökad insyn i riksdagsarbetet utanför kammaren. Enligt utskottets mening bör resultatet av den pågående diskussionen inte föregripas. Motion K379 yrkande 22 i denna del (m) avstyrks.

Riksdagens frågestunder

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker en motion (m) om debattordningen vid riksdagens frågestunder med hänvisning till diskussioner som pågår bl.a. om utnyttjandet av riksdagens frågestunder.

Motionen

Rolf Gunnarsson (m) begär i motion K209 en förändring av debattordningen vid riksdagens frågestunder. Motionären hänvisar till att enligt debattordningen får frågeställaren först ordet, därefter får statsrådet ordet för svar, vilket följs av en kompletterande fråga och sist får statsrådet ordet för ett avslutande svar. Enligt motionären har detta sista ord missbrukats vid många tillfällen och statsrådet har gett frågeställaren ”en spark”, som denne inte kan försvara sig emot. Det är enligt motionen den riksdagsledamot som frågar som bör ha det sista ordet. Det är regeringen som kommer till riksdagen för att utfrågas inte tvärtom. Det finns enligt motionären en möjlighet att få ordet en tredje gång men den debattordningen har inte genomförts i kammaren.

Gällande regler

Enligt 6 kap. 3 § riksdagsordningen framställs muntlig fråga vid frågestund som anordnas i kammaren. Talmannen beslutar om vem som skall få ordet vid frågestund. Enligt anvisningar av talmannen skall frågor och svar vara korta och i princip inte överstiga en minut. Frågeställaren kan enligt anvisningarna normalt räkna med att få ordet för minst en följdfråga eller kommentar. Vanligen får statsrådet det sista inlägget i ett replikskifte men talmannen kan, om det finns skäl, ge frågeställaren ordet för ett avslutande inlägg.

Talmannen har i syfte att inleda en diskussion skickat ut en promemoria om bl.a. riksdagens debattformer till riksdagsgrupperna. En rappare och tydligare argumentation behövs enligt talmannen för att kammaren skall återta sin naturliga roll som opinionsbildare och opinionsspeglare. Talmannen har uttryckt sin förhoppning att alla ledamöter i sina riksdagsgrupper under våren aktivt kommer att delta i diskussionerna om debattformerna. I den utsända promemorian redovisas möjliga förändringar, bl.a. strategiska överväganden om hur frågestunden avses utnyttjas, prioriterad ställning för partiledare/gruppleddare, inledning med tyngre frågor, skapande av utrymme för fler frågor genom att inte alltid tillåta följdfrågor eller ge statsrådet sista ordet, uppmuntran till raka frågor och raka svar, koncentration till färre ämnen genom att minska antalet närvarande statsråd och premiering av partier med hög närvaro när det gäller fördelningen av frågor.

Tidigare behandling

Utskottet behandlade hösten 2001 ett likalydande motionsyrkande av samme motionär (bet. 2001/02:KU12 s. 26 f.). Utskottet var inte berett att ändra den regel i riksdagsordningen som föreskriver att talmannen beslutar om vem som skall få ordet i frågestund. Utskottet pekade på att talmannens anvisningar ger utrymme för att frågeställaren i särskilda fall ges sista ordet. Frågan om en ändring av anvisningarna är en uppgift för talmannen och inget hindrar att frågan tas upp t.ex. i talmannens samråd med de särskilda företrädarna för partigrupperna. Utskottet avstyrkte motionsyrkandet.

Utskottets ställningstagande

På talmannens initiativ pågår för närvarande en diskussion om bl.a. utnyttjandet av frågestunderna. Som en möjlig förändring diskuteras att inte alltid ge statsrådet sista ordet. Mot denna bakgrund och med hänsyn till att de nuvarande anvisningarna ger talmannen möjlighet att ge frågeställaren sista ordet i en frågestund anser utskottet att ett tillkännagivande till riksdagsstyrelsen i frågan inte är påkallat. Motion K209 (m) avstyrks.

Arvoden

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker två motioner (mp respektive v) om ett ändrat system för fastställande av ledamöternas arvoden och ett yrkande (mp) om sänkning av arvodet med 10 000 kr. Utskottet hänvisar bl.a. till att det saknas anledning att anta att de föreslagna systemen skulle ha bättre förutsättningar att vara en långsiktig lösning än den nuvarande nämnden. Ett motionsyrkande (m) om slopande av arvodet för uppdrag som ledamot i riksdagsstyrelsen avstyrks.

Jämför reservationerna 7 samt 8 – villkorad (båda mp).

Motionerna

Gustav Fridolin (mp) begär i motion K228 sådana lagändringar att riksdagen skall fatta beslut om riksdagsledamöternas arvode efter förslag från arvodesnämnden (yrkande 1) och att om yrkandet bifalls ledamöternas arvode sänks med 10 000 kr per månad (yrkande 3). Motionären begär också att det skall tillsättas en utredning med syfte att föreslå principer enligt vilka arvodena skall bestämmas (yrkande 2).

Det är enligt motionen självklart att risken är stor att man med höga arvoden i riksdagen lockas att sitta allt längre och att man jämför sig alltmer med en mindre grupp högavlönade i samhället, i stället för med låg- och medelinkomsttagare (som utgör den stora majoriteten av svenska folket). En jämförelse med en genomsnittlig medborgare ger för handen att riksdagsarvodet är

på tok för högt och en fullständigt självklar grund för politikerförakt. Motionären vänder sig emot påståendet att det behövs ett högt ledamotsarvode i riksdagen för att man ska locka kompetenta personer till politiken. Förutom att sådana uttalanden andas hån mot dem som gett sig in i politiken på grund av ett genuint engagemang och inte på grund av privatekonomiska skäl, kan det kraftigt ifrågasättas.

Arvodesnämnden är en myndighet under riksdagen och ledamöterna i nämnden utses av riksdagens förvaltningsstyrelse. I praktiken bestämmer sålunda riksdagsledamöterna fortfarande nivån på sina egna arvoden, även om man delegerat själva beslutsfattandet till ett annat (dock internt) organ. Motionären anser att det vore bättre om ledamöterna själva öppet och formellt tar ansvar för arvodesnivåerna. Riksdagens arvodesnämnd kan behållas för att förbereda och ge förslag i arvoderingsfrågor. Arvodesnivåerna kan beräknas utifrån en rad faktorer, exempelvis en uppskattning av väljarkårens genomsnittsinkomst. Man kan även tänka sig att arvodet skall utgå ifrån ett genomsnitt av vad individer med likvärdiga arbeten uppbär i inkomst. Riksdagen bör tillsätta en utredning som har till uppgift att föreslå principer för bestämmandet av arvodet.

Ledamöternas arvoden bör omgående sänkas med 10 000 kr per månad vilket ger en fingervisning åt vilket håll man anser att arvodena i dagsläget bör justeras. På ett år innebär en sådan arvodesänkning minskade utgifter med drygt 40 miljoner kronor att jämföra med satsningen på lokala diskrimineringsombudsmän som i dag uppgår till 4 miljoner per år.

Peter Pedersen (v) begär i motion K314 att det gällande systemet för fastställande av riksdagsarvodet ändras och att det övervägs ett system där nivån på arvodet fastställs genom att det knyts som en fastställd procentsats i förhållande till prisbasbeloppet. Det finns enligt motionären goda argument för att arvodet skall vara förhållandevis högt. Det minskar risken för att ett stort flertal möjliga ledamöter från olika partier avstår från att kandidera på grund av att det skulle innebära en inkomstminskning. Såsom lagstiftare i Sveriges högsta beslutande organ skall ledamöterna vara omutbara, dvs. inte kunna påverkas ekonomiskt för att fatta beslut i viss riktning. I internationell jämförelse är de svenska riksdagsledamöternas löner inte heller speciellt höga. Enligt motionen handlar det emellertid om trovärdighet. Ledamöterna skall vara representativa inför folket. Riksdagsledamöternas höga ersättningar riskerar att skapa en förtroendeklyfta mellan de folkvalda ledamöterna och det folk de representerar. Det riskerar också att skapa en klyfta mellan parlamentarikerna och övriga partimedlemmar och ger problem för den som har ett låglöneyrke att anpassa sig tillbaka till den vanliga tillvaron när riksdagsperioden är över. Ett sätt att begränsa riksdagsarvodets utveckling är att göra som i många kommuner och landsting och knyta arvodet till en fastställd procentsats av prisbasbeloppet. Ett annat sätt kunde vara att låta arvodesnämnden föreslå/besluta om arvodet högst en gång per mandatperiod.

Rolf Gunnarsson (m) begär i motion K204 att förtroendeuppdraget att sitta i riksdagsstyrelsen inte skall ge ett extra arvode. Motionären kan inte ställa upp

på att det skulle vara ett mer betungande arbete att sitta i riksdagsstyrelsen, vilket belönas med extra arvode, än det är att exempelvis ha många debatter, många interpellationer, att skriva många väl underbyggda och faktagräddade motioner, att ställa många frågor till statsråd eller att delta intensivt i kammarens arbete i övrigt, vilket ingår i det ordinarie arbetet. Motionären hänvisar till att han läst protokollen från riksdagsstyrelsens arbete och sett tyngden på dess arbete under verksamheten fram till september 2002.

Gällande regler

Enligt 9 kap. 6 § riksdagsordningen skall riksdagsledamot av statsmedel åtnjuta arvode för sitt uppdrag. Bestämmelser härom meddelas i lag. Enligt 3 kap. 1 § lagen (1994:1065) om ekonomiska villkor för riksdagens ledamöter betalas ledamotsarvode med ett belopp för månad som Riksdagens arvodesnämnd fastställer. För närvarande uppgår arvodet till 42 300 kr.

Enligt 1 § lagen (1989:185) om arvoden m.m. för uppdrag inom riksdagen, dess myndigheter och organ betalas månadsarvode för ledamot m.m. av riksdagsstyrelsen med 15 % av arvodet som riksdagsledamot.

Bakgrund

Perioden 1866–1962

År 1866–1909 utgick ersättning endast till andra kammarens ledamöter. Dessa fick för varje ordinär lagtids riksdag 1 200 riksdaler i ”arvode”.

År 1909 infördes ersättningsrätt även för första kammarens ledamöter enligt samma regler som gällde för andra kammarens ledamöter.

År 1918 infördes en skillnad mellan ”stockholmare” och andra. Begreppet ”arvode” slopades och ersattes av begreppet ”dagtraktamente”. Dessa fastställdes till 15 riksdaler, dock högst 1 800 riksdaler per riksdag för ”stockholmare” och för övriga till 20 riksdaler, dock högst 2 400 riksdaler per riksdag.

År 1921 höjdes dagtraktamentena till, för ”stockholmare” 24 riksdaler, dock högst 3 400 riksdaler per riksdag, och för övriga 32 riksdaler, dock högst 4 500 riksdaler per riksdag.

År 1933 slopades begreppet dagtraktamente och ersattes av begreppet arvode. En sänkning genomfördes med hänsyn till den ekonomiska krisen. ”Stockholmare” fick 3 000 kr, övriga 4 000 kr för ordinär lagtids riksdag.

År 1941 överfördes alla materiella regler från riksdagsordningen till den nya stadgan (1941:98) om ersättning för riksdagsmannauppdragets fullgörande. Med bibehållande av begreppet arvode övergick man till månadsbelopp, 750 kr per månad för ”stockholmare” och 1 000 kr per månad för övriga.

År 1949 övergick man till årsarvoden, som med hänsyn till gällande allmänna lönestopp fastställdes till de belopp som utgått under år 1948, för ”stockholmare” 6 650 kr och för övriga 8 866 kr.

År 1951 höjdes arvoden till 9 000 kr respektive 12 000 kr. År 1954 uppdelades arvodet på grundarvode, 9 000 kr för alla ledamöter, samt kostnadsersättning, 3 000 kr för ”stockholmare” och 8 000 kr för övriga. År 1957 höjdes grundarvodet till 12 000 kr.

År 1959 höjdes grundarvodet till 24 000 kr. Kanslideputerade gavs rätt att jämte kamrarnas talmän besluta om tillägg och avdrag som svarade mot förändringar i löner till befattningshavare i statens tjänst. Konstitutionsutskottet framhöll att det var naturligt att förändringar i den allmänna lönenivån borde få återverkningar även på riksdagsmannaarvodet. Med hänsyn till riksdagsmannauppdragets natur var det emellertid enligt utskottet mindre lämpligt att genom någon form av automatik anknyta arvodet till en viss grupp löntagare. I första hand borde dock jämförelse göras med statstjänstemän i motsvarande inkomstläge.

Perioden 1962–1990

År 1962 höjdes grundarvodet till 26 000 kr med hänvisning till att jämförelse borde göras med statstjänstemän i motsvarande inkomstläge. Konstitutionsutskottet framhöll att med en sådan höjning skulle årsarvodet komma att utgöra omkring två tredjedelar av årslönen för statlig befattningshavare med lön enligt löneklass 1 å löneplan B (B 1).

År 1966 höjdes grundarvodet till 31 000 kr, motsvarande två tredjedelar av lönen i löneklass C 1. Samtidigt genomfördes vissa ändringar i 1941 års ersättningsstadga för att förtydliga att Riksdagens förvaltningskontor – som ersatt Kanslideputerade – kunde besluta om de ändringar i grundarvodet som svarade mot förändringar i löner till befattningshavare i statens tjänst.

År 1972 ersattes 1941 års stadga av Ersättningsstadga för riksdagens ledamöter. Arvode skulle fortfarande utgå med belopp för månad som motsvarade två tredjedelar av lönen till statstjänstemän i löneklass 1 på löneplan C.

År 1974 beslutades att arvode skulle utgå med belopp för månad som motsvarade tio tolfjedelar av lönen till statstjänstemän i löneklass F 25, dvs. då 76 500 kr per år, i enlighet med förslag från en opartisk kommitté.

År 1983 beslutades att arvode skulle utgå med ett belopp för månad som motsvarade den genomsnittliga lönen för tjänster som byråchefer vid statliga myndigheter och domare med befattningar som rådmän, hovrättsråd och kammarrättsråd. Arvodet skulle således beräknas med utgångspunkt från årets alla månader och inte som tidigare från endast tio månader.

Våren 1988 beslutade riksdagen lagen (1988:589) om ersättning m.m. till riksdagens ledamöter. I lagen fanns bestämmelser om förmåner till riksdagsledamöterna. Ledamotsarvode skulle betalas med ett belopp för månad som motsvarade den genomsnittliga lönen för tjänster som rådmän, hovrättsråd och kammarrättsråd. I september 1990 var ledamotsarvodet 21 625 kr per månad. Vid en tillämpning av ersättningslagen skulle det ha höjts med närmare 4 000 kr fr.o.m. den 1 oktober 1990. Riksdagen beslutade emellertid genom lagen (1990:1417) om avvikelser från vissa bestämmelser i ersätt-

ningslagen om oförändrade arvoden för tiden den 1 oktober 1990–den 31 december 1991.

Perioden 1990–1998

I december 1990 beslutade riksdagen sålunda att lagen inte skulle tillämpas beträffande arvoden för tiden den 1 oktober 1990–den 31 december 1991. I stället skulle ledamotsarvode betalas med samma belopp sedan den 1 januari 1990 eller 21 625 kr per månad. Med anledning av en motion (m), vari begärdes en utredning syftande till att statsrådets arvoden skulle bestämmas med utgångspunkt i riksdagsledamöternas arvoden hade konstitutionsutskottet (1990/91:KU18) framhållit att starka skäl talade för samordning av fastställande av arvoden för statsråd och för riksdagsledamöter. Riksdagen gav regeringen och Riksdagens förvaltningskontor detta till känna (rskr. 1990/91:88).

I juni 1991 beslutade riksdagen lagbestämmelser med innebörd att statsrådsarvodet knöts till arvodet för riksdagsledamöter (1990/91:KU48). Statsministerns arvode bestämdes till 215 % av ledamotsarvodet och övriga statsråds arvoden till 198 % (bet. 1990/91:KU48).

I december 1991 beslutade riksdagen att byråchefer vid statliga myndigheter inte längre skulle ingå i den jämförelsegrupp som riksdagsarvodena enligt ersättningslagen skulle bygga på. Genom särskild reglering bestämdes arvodet till 22 230 kr för tiden den 1 januari 1992–den 31 mars 1992, och för tiden den 1 april 1992–den 31 mars 1993 skulle arvodet höjas med ett belopp som motsvarade den genomsnittliga höjningen av månadslönen som kunde tillkomma jämförelsegruppen fr.o.m. den 1 april (1991/92:KU5).

I december 1992 höjdes arvodet till 23 425 kr retroaktivt från den 1 april 1992. Jämförelsegruppens genomsnittliga månadslön var då 27 764 kr.

I mars 1993 beslutade riksdagen att arvodet för tiden den 1 april 1993–den 31 december 1993 skulle vara 23 425 kr jämte det belopp som motsvarade den genomsnittliga höjningen fr.o.m. den 1 april 1993 för jämförelsegruppen (1992/93:KU21).

Med anledning av riksdagens beslut hade i december 1991 tillkallats en kommitté med uppgift att lämna förslag till konstruktionen av statsrådets arvoden m.m. I utredningsbetänkandet Vad är ett statsråds arbete värt? (SOU 1993:22) framhölls att arvodena till statsråden inte automatiskt borde kopplas till någon annan grupps arvoden eller något index för löner eller priser. I stället borde arvodena fastställas av en särskild myndighet under riksdagen, Statsrådslönenämnden.

När utskottet våren 1993 behandlade frågan om ledamotsarvodet skulle en tillämpning av ersättningslagen innebära att arvodet skulle ha höjts med 4 339 kr till 27 764 kr. Utskottet ansåg att en återgång till ersättningslagen inte borde ske den 1 april, utan arvodet borde vara 23 425 kr. Utskottet ansåg emellertid att riksdagsledamöterna och statsråden borde tillgodoräknas de höjningar som jämförelsegruppen kunde komma att få efter den 1 april 1993. De angivna beloppen borde därför höjas med det belopp som motsvarar den genomsnittliga höjning som kunde tillkomma jämförelsegruppen. De arvo-

desnivåer som utskottet förordade borde gälla intill dess frågan om reglerna för hur arvodet skall bestämmas blivit avgjord.

I skrivelse våren 1993 överlämnade regeringen utredningsbetänkandet till riksdagen (skr. 1992/93:240). Skrivelsen behandlades i konstitutionsutskottet tillsammans med motioner om ett nytt system för bestämmande av arvoden till riksdagsledamöter och ett förslag från förvaltningskontoret om en nämnd för bestämmandet av arvoden till riksdagsledamöterna. I en skrivelse den 17 november 1993 hade förvaltningskontoret föreslagit en ny ordning för bestämmandet av riksdagsledamöternas arvoden som innebär att en nämnd bestående av tre utomstående personer bestämmer nivån på ledamöternas arvoden. Nämndens ledamöter borde utses av riksdagens förvaltningsstyrelse (1993/94:KU11). Utskottet förordade att det skulle inrättas två nämnder för bestämmande av arvode till statsråd respektive riksdagsledamöter. Riksdagen beslutade i enlighet med förslaget.

Den 1 januari 1994 inrättades en Statsrådsarvodesnämnd och en Riksdagens arvodesnämnd som myndigheter under riksdagen för fastställande av arvoden till statsråd respektive riksdagsledamöter. Riksdagsledamöternas arvode höjdes till 25 000 kr per månad.

Den 1 juli 1994 trädde den nu gällande lagen (1994:1065) om ekonomiska villkor för riksdagens ledamöter i kraft. Bestämmelsen om att ledamotsarvode betalas med ett belopp per månad som Riksdagens arvodesnämnd fastställer fördes över till 3 kap. 1 § i den nya lagen.

Den 1 oktober 1994 höjdes arvodet till 26 500 kr per månad.

Den 1 januari 1996 höjdes arvodet till 27 500 kr per månad.

Den 1 januari 1997 höjdes arvodet till 29 500 kr per månad.

Den genomsnittliga lönen för tjänster som hovrättsråd, kammarrättsråd och rådmän uppgick då enligt uppgift från Domstolsverket till ca 32 700 kr per månad. Statsrådets arvoden höjdes den 1 januari 1994 till 55 000 kr per månad, den 1 januari 1996 till 60 000 kr per månad och den 1 juli 1997 till 65 000 kr per månad.

Hösten 1997 behandlade utskottet ett par motioner om ledamotsarvodet (bet. 1997/98:KU6). I den ena motionen (m) hänvisades till den koppling till lönerna för vissa statliga tjänster som fanns under åren 1962–1990. Mot bakgrund av att systemet med arvodesnämnd kunde uppfattas som godtyckligt var det enligt motionen önskvärt med en återgång till ett bundet system med koppling till löneutvecklingen i samhället i övrigt, t.ex. genom att riksdagsarvodet knyts till någon eller några yrkesgrupper inom den privata eller offentliga sektorn. I den andra motionen (v) begärdes att arvoden inte skulle öka mer än genomsnittet för de statsanställdas löner.

Utskottet framhöll att ordningen för fastställande av riksdagsledamöternas arvoden hade funnits i närmare fyra år och att arvoden i praktiken inte varit knutna till någon viss jämförelsegrupp sedan oktober 1990. Dessförinnan gällde under 28 år att arvoden var knutna till lönerna för en viss grupp stats-tjänstemän. Enligt utskottets mening hade den nya ordningen nu gällt så länge att det var möjligt att utvärdera den i jämförelse med den tidigare gällande

knytningen till en viss grupp löntagare och dessutom med utvecklingen av statsrådets arvoden. Utskottet förordade att en översyn av ordningen för fastställande av riksdagsledamöternas arvoden skulle genomföras.

Den 1 januari 1998 höjdes arvodet till 30 300 kr.

Perioden 1998-2002

Riksdagens förvaltningsstyrelse utsåg i februari 1998 förre landshövdingen Gösta Gunnarsson att genomföra en utvärdering av ordningen för att fastställa riksdagsledamöternas arvode. Han föreslog att riksdagsledamöternas arvode skulle återställas till en högre nivå eller till 36 000 kr per månad. Av höjningen utgjorde 2 000 kr en växling från kostnadsersättning till arvode. Förändringarna föreslogs träda i kraft den 1 januari 1999 och tillämpas fr.o.m. den 1 november 1998.

Som skäl för förslaget anfördes bl.a. att riksdagsledamöternas ställning i det demokratiska systemet, den arbetsinsats uppdraget fordrar och de särskilda arbetsförhållanden som gäller för uppdraget i sig motiverade en höjning av arvodets nivå. Härtill kom enligt utredningen att en höjning kunde ha en positiv effekt på möjligheterna att rekrytera personer från breda samhällsskikt för uppdraget som riksdagsledamot. En låg arvodesnivå var på sikt en fara för riksdagens arbete och anseende och därmed för det demokratiska systemet. Vidare anfördes att det svenska riksdagsarvodet vid en internationell jämförelse var lågt och att arvodet blivit avsevärt lägre än ersättningen till jämförbara grupper, t.ex. ledande förtroendevalda inom landsting och kommuner och domare. Skillnaden i förhållande till statsrådets löner hade växt och uppgick till 36 700 kr.

Det föreslogs också att Riksdagens arvodesnämnd skulle fortsätta sin verksamhet. Nämnden borde emellertid motivera sina ställningstaganden när riksdagsarvodet skall förändras. Nämndens inriktning borde vara att utifrån ett helhetsperspektiv finna en nivå för riksdagsledamöternas arvoden som vidmakthåller riksdagens ställning och som främjar rekryteringen av personer från så breda samhällslager som möjligt för uppgiften som riksdagsledamot. Arvodesnivån bör också uppfattas som rimlig av allmänheten.

Arvodesnämnden hade enligt utredningen fungerat väl sedan den infördes 1994, och den hade förutsättning att bli den långsiktiga lösning som arvodesfrågan behöver. Systemet med arvodesnämnd borde därför fortsätta och tillämpas under en längre tid. Nämndsystemet uppfyller bättre kravet att arvodet så långt möjligt skall undandras ledamöternas inflytande än t.ex. systemet med jämförelsesgrupp. Jämförelsesystemets svagheter framkom enligt utredningen i samband med den s.k. Rehnbergöverenskommelsen under åren 1990–1993, då arvodesförändringar i enlighet med ersättningslagens bestämmelser av politiska skäl inte ansågs kunna genomföras.

Förvaltningsstyrelsen lade fram ett förslag i enlighet med utredningsbetänkandet (1998/99:RFK3). Förvaltningsstyrelsens förslag innebar en höjning av riksdagsledamöternas arvode från 30 300 till 36 000 kr/månad. 2 000 kr av höjningen utgjorde en växling från kostnadsersättning till arvode. Förändring-

arna föreslogs träda i kraft den 1 januari 1999 och tillämpas fr.o.m. den 1 november 1998. Det föreslogs också att Riksdagens arvodesnämnd skulle fortsätta sin verksamhet och att nämnden fortsättningsvis skulle motivera sina ställningstaganden i fråga om ändringar av arvodesnivån.

Enligt en mp-motion var förslaget ett ologiskt och dåligt förslag därigenom att det underkänner systemet med en arvodesnämnd genom att föreslå att riksdagen själv skall fatta beslut om en betydande arvodeshöjning samtidigt som arvodesnämnden föreslås vara kvar. Riksdagens beslut i början av 1990-talet, då ökningen av arvodesnivån hölls tillbaka, var ett medvetet beslut av riksdagen och medförde därför ingen eftersläpning. Enligt motionärerna fanns det två möjliga vägar för att bestämma riksdagsledamöternas arvoden i framtiden: antingen fick arvodesnämnden fortsätta sitt arbete utan inblandning från riksdagen eller så skulle nämnden avskaffas och ett nytt system införas där arvodet bestäms från den allmänna löneökningen i samhället eller någon annan jämförbar grupp.

Principiellt delade utskottet de skäl som utredningen anfört för en engångsmässig justering av arvodesnivån, bl.a. att hänsyn borde tas till de framtida rekryteringsmöjligheterna och det faktum att arvodet för svenska riksdagsledamöter var lågt både vid en internationell jämförelse och i jämförelse med ledande förtroendevalda i större landsting och kommuner. Utskottet tillstyrkte att arvodet skulle uppgå till 36 000 kr per månad men endast från den 1 januari 1999 och avstyrkte mp-yrkandet (bet. 1998/99:KU1).

Utskottet instämde i utredarens bedömning att en särskild nämnd frikopplad från riksdagen är bättre än t.ex. systemet med en jämförelsegrupp. Utskottet delade också utredarens uppfattning att öppenheten och tydligheten i arvodessfrågan borde bli bättre genom de motiv som nämnden föreslogs ange.

Den 1 oktober 1999 höjdes arvodet till 38 000 kr per månad.

Den 1 oktober 2000 höjdes arvodet till 40 000 kr per månad. Arvodesnämnden hänvisade till att arvodet enligt förarbetena bör bestämmas bl.a. med hänsyn till löneutvecklingen för statsråden och för vissa statstjänstemän (främst domare i den s.k. rådsklassen). Arvodesnämnden konstaterade i sitt beslut att nämnda grupper fått löneförhöjningar med 4 000 kr respektive 2 000 kr per månad och fann mot bakgrund härav att riksdagsledamöternas arvoden skulle höjas.

Den 1 oktober 2001 höjdes arvodet till 41 500 kr per månad. Arvodesnämnden konstaterade i sitt beslut att statsrådets arvoden har höjts med 3 000 kr per månad fr.o.m. den 1 juli 2001 men att något avtal för domargruppen inte förelåg ännu, dock att motsvarande grupper statstjänstemän torde ha fått löneökningar med 3–4 %.

Den 1 november 2002 höjdes arvodet till 43 200 kr per månad.

Våren 2000 avstyrkte utskottet ett motionsyrkande i syfte att inskränka möjligheterna till uppdragsarvode (bet. 1999/2000:KU22). Utskottet framhöll att de uppdrag som ersätts enligt arvodeslagen är sådana som tillkommer utöver det ordinarie riksdagsuppdraget. Dessa uppdrag medförde enligt utskottet ofta ett betydande merarbete i fråga om ansvar, inläsningsarbete och tidsåtgång.

Det var därför enligt utskottet motiverat att det betalas särskild ersättning för dessa uppdrag utöver det ordinarie ledamotsarvodet.

Utskottet behandlade hösten 2001 ett yrkande från samme motionär om att förtroendeuppdraget att sitta i riksdagsstyrelsen inte skall ge extra arvode (bet. 2001/02:KU12 s. 9 f.). Utskottet ansåg fortfarande att det, mot bakgrund av det merarbete som uppdragen innebär, var motiverat med de särskilda arvoden som anges i arvodeslagen. Motionsyrkandet avstyrktes.

Utskottets ställningstagande

Frågan om hur arvodet till riksdagsledamöterna skall bestämmas och om arvodets storlek har varit föremål för ingående bedömningar och olika system för bestämningen av arvodet har prövats. Enligt utskottets mening har den nuvarande ordningen med en självständig nämnd som fastställer arvodet fungerat väl och bör kunna ses som den långsiktiga lösning som arvodesfrågan behöver. Som framhölls vid utvärderingen 1998 uppfyller nämndsystemet kravet att arvodet så långt möjligt skall undandras ledamöterna inflytande bättre än tidigare system med jämförelsegrupper, vilket visade sig inte kunna upprätthållas.

Enligt utskottets mening saknas det anledning att anta att ett nytt system som bygger på vissa principer för bestämmandet av arvodet skulle ha bättre förutsättningar att vara en långsiktig lösning än den nuvarande arvodesnämnden. Utskottet avstyrker följaktligen motion K228 yrkandena 1 och 2 (mp) och K314 (v). Mot bakgrund av vad utskottet anfört om värdet av en självständig nämnd är utskottet inte heller berett att begränsa nämndens handlingsutrymme till endast ett beslut alternativt förslag om året. Av samma skäl anser utskottet inte heller att riksdagen bör besluta om en sänkning av det arvode nämnden fastställt. Motion K228 yrkande 3 avstyrks.

När det gäller arvodet för uppdrag som ledamot i riksdagsstyrelsen vidhåller utskottet sitt tidigare ställningstagande och avstyrker motion K204 (m).

Inkomstgaranti och visstidspension

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till de skäl som utgjorde grund för införandet av inkomstgarantin en motion (fp) om bl.a. slopande av visstidspensionen och inkomstgarantin.

Motionen

I motion K285 av Anita Brodén (fp) begärs att inkomstgarantin ses över och visstidspensionen slopas. Det är enligt motionen angeläget att riksdagsledamöterna inte ges förmåner som skiljer sig väsentligt från de regler som är gängse i samhället i övrigt. Det är enligt motionären inte rimligt att inkomst-

garanti i längre perioder eller i vissa fall visstidspensioner gäller för heltidspolitiker. Det behövs snarast en översyn, vilket märks inte minst på att förmånerna beräknas efter treårsintervaller som riksdagsledamot och inte är uppdaterade efter nuvarande fyraåriga mandatperioder. Inkomstgaranti längre tid än ett till två år samt visstidspension bör tas bort (yrkandena 1–3).

Gällande regler

Enligt 9 kap. 6 § riksdagsordningen skall bestämmelser om ekonomiska förmåner i anledning av riksdagsuppdraget meddelas i lag. Enligt 13 kap. 1 § lagen (1994:1065) om ekonomiska villkor för riksdagens ledamöter har en ledamot som före 65 års ålder lämnar riksdagen efter minst tre års sammanhängande tid rätt till inkomstgaranti från och med den tidpunkt arvudet upphör. Inkomstgarantin gäller enligt 13 kap. 2 § till ingången av den månad ledamoten fyller 65 år. Enligt 13 kap. 3 § gäller inkomstgarantin under ett år för den som lämnar riksdagen efter kortare tid än sex år. För den som varit ledamot en sammanhängande tid av minst sex hela år gäller inkomstgarantin i två år om ledamoten är yngre än 40 år, i fem år om ledamoten är mellan 40 och 50 år och till ingången av 65 år om ledamoten uppnått 50 års ålder.

Enligt 8 § betalas inkomstgarantin för månad under det första garantiåret med 80 % av den del av garantiunderlaget som inte överstiger 1,67 basbelopp och med 40 % av den del som överstiger 1,67 % men inte 2,5 basbelopp. För tid därefter är procentsatserna 66 respektive 33 % om ledamotens sammanlagda tid i riksdagen varit minst tolv år. Beroende på den sammanlagda tiden i riksdagen betalas inkomstgaranti beräknat efter fallande procentsatser. Om ledamotens sammanlagda tid i riksdagen är sex men inte sju år är procentsatserna 33 % respektive 16,5 %.

Inkomstgarantin minskas enligt 13 kap. 10 § på visst sätt med inkomst av anställning m.m. som överstiger ett basbelopp.

De som var ledamöter den 1 juli 1988 och vid avgången fyllt 50 år har rätt att välja visstidspension enligt övergångsbestämmelserna i lagen om ekonomiska villkor för riksdagens ledamöter. Den som har valt denna ersättningsform kan inte senare byta system.

Pensionsunderlaget för beräkning av visstidspension utgörs av det aktuella ledamotsarvodet, exkl. eventuella fasta tillägg, multiplicerat med tidsfaktorn (förhållandet mellan antal hela år som riksdagsledamot – högst tolv – och kravet för hel förmån – tolv år). Visstidspensionen utgör 65 % av pensionsunderlaget. Vid tolv år som riksdagsledamot blir visstidspensionen 28 080 kr per månad, vid tio år i riksdagen blir visstidspensionen 23 400 kr per månad ($43\,200 \times 10/12 \times 0,65$).

Visstidspensionen betalas ut t.o.m. månaden före den ledamoten fyller 65 år. Den byts då ut mot ålderspension. Ålderspensionen utgör 16 % av det aktuella ledamotsarvodet, dvs. för närvarande 6 912 kronor per månad vid tidsfaktorn 1,0000 (tolv år).

Visstidspensionen kan komma att samordnas med inkomst från statlig anställning på så sätt att inkomsten reduceras med pensionsbeloppet. Löneförmåner m.m. för statligt anställda regleras i Allmänt löne- och förmånsavtal, ALFA, Arbetsgivarverket (Cirkulär 2002:A5). Beräkning av löneavdrag regleras i 2 kap. 7 § ALFA. Enligt allmänna råd till paragrafen kan en statlig arbetsgivare besluta om löneavdrag från statlig anställning om den anställde överkompenserats på grund av förmåner från annat håll. Reglerna innebär att den enskilda myndigheten beslutar om löneavdrag med anledning av visstidspension skall ske eller ej. Regeln tillämpas olika bland myndigheterna). Den statliga inkomstens bruttobelopp är dock pensionsgrundande.

Tidigare behandling

Det gamla systemet med visstidspension och avgångsersättning ersattes av inkomstgarantin när ersättningslagen infördes den 1 juli 1988. Förvaltningskontoret uttalade i det förslag som föregick lagen (förs. 1987/88:13 s. 4 f.) att de motiv som anfördes vid införandet av bestämmelserna om visstidspension och avgångsersättning fortfarande hade bärkraft. Förvaltningskontoret framhöll att uppdraget som riksdagsledamot var behäftat med osäkerhet och att det var rimligt att de som tog på sig ett sådant viktigt samhällsuppdrag fick en trygghet i händelse av att de av det ena eller andra skälet lämnade uppdraget. Ett system som gav ett rimligt mått av trygghet var enligt förvaltningskontoret viktigt bl.a. av rekryteringsskäl och med hänsyn till behovet för ett parti att förändra personuppsättningen i riksdagen. Av förvaltningskontorets överväganden framgick också bl.a. att ett av flera syften med inkomstgarantin var att förbättra tryggheten för personer under 50 års ålder.

Utskottet ansåg att de skäl förvaltningsstyrelsen anförde för att det dåvarande systemet med inkomstgaranti och avgångsvederlag skulle upphöra och ersättas med ett system med inkomstgaranti var väl grundade. Genom det föreslagna systemet ökade tryggheten väsentligt för ledamöter som tjänstgjort i riksdagen under kanske lång tid men som, när uppdraget upphör inte fyllt 50 år. Förslaget innebar också en anpassning till de regler som gällde för statsråd och verkschefer m.fl. och för förtroendevalda i landsting och kommuner (bet. KU 1987/88:42).

Utskottets ställningstagande

Enligt utskottets mening gör sig de skäl som låg till grund för införandet av bl.a. inkomstgarantin fortfarande gällande. Mot bakgrund av att uppdraget som riksdagsledamot är behäftat med osäkerhet är det rimligt att de som tar på sig ett sådant viktigt samhällsuppdrag får en trygghet i händelse av att de av någon anledning lämnar uppdraget. Av bl.a. rekryteringsskäl och med hänsyn till behovet för ett parti att förändra personuppsättningen i riksdagen är det viktigt med ett system som ger ett rimligt mått av trygghet. Utskottet anser inte att inkomstgarantin och visstidsförmånerna bör försämrats eller slopas. Utskottet är inte heller berett förorda att förmånerna beräknas efter

fyra år i stället för tre år även om valperioderna numera är fyra år. Motion K285 (fp) avstyrks.

Ersättningen till ersättare

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker bl.a. med hänvisning till tidigare ställningstagande en motion (s) om förbättrade villkor för ersättare.

Motionen

I motion K338 av Carin Lundberg och Lars Lilja (båda s) begärs att villkoren för ersättare för riksdagsledamöter förbättras. Det är enligt motionen inte helt ovanligt att en ordinarie ledamot är tjänstledig bara under tid av året som riksdagen sammanträder och att ersättarens tjänstgöring då avslutas när sommaruppehållet börjar. Ett problem är att ersättaren varit borta så länge att han inte tjänat in någon semesterlön. I stället får denne antingen arbeta hela sommaren eller vara ledig utan lön. För den som har sin anställning inom skolan finns inte heller möjligheten att arbeta. Problemet kan lösas genom att riksdagen betalar förlorad semesterlön, dock max för den sista tolv månadersperioden.

Ersättarna kommer också i kläm genom reglerna om inkomstgaranti och pension. Det krävs tre sammanhängande år för att få inkomstgaranti och sex sammanhängande år för att komma i fråga för pension. Den som tjänstgjort som ersättare nästan en hel period, men med avbrott på någon månad är därmed diskvalificerad från inkomstgarantiåret. Samma sak kan inträffa när det gäller pensionen. Pensionsproblemet skulle också kunna lösas med en regel om att pension skall utbetalas till ledamot som vid avgången fyllt 50 år samt tjänstgjort minst sex år i följd eller sammanlagt minst åtta år som riksdagsledamot.

Gällande regler

Enligt 4 § semesterlagen (1977:480) har arbetstagare i princip rätt till 25 semesterdagar varje semesterår. Under semesterledighet skall arbetstagare ha semesterlön i den mån han har tjänat in sådan under intjänandeåret. Semesterlönen utgör 12 % av arbetstagarens under intjänandeåret förfallna lön i anställningen (16 §). Upphör arbetstagare att vara anställd hos arbetsgivaren innan han har erhållit den semesterlön som han har tjänat in, skall arbetstagaren enligt 28 § i stället erhålla semesterersättning.

Enligt 9 kap. 6 § riksdagsordningen skall bestämmelser om gottgörelse till ersättare för riksdagsledamot meddelas i lag. Enligt 1 kap. 2 § lagen (1994:1065) om ekonomiska villkor för riksdagens ledamöter tillämpas bestämmelserna om arvode, reskostnadsersättning, traktamente m.m., kostnads-

ersättning och teknisk utrustning samt försäkrings- och sjukvårdsförmåner fr.o.m. den dag då ledamoten tar plats i riksdagen t.o.m. 30 dagar efter det att uppdraget att vara ledamot upphör. För den som ersätter annan ledamot än talmannen eller ett statsråd eller en statssekreterare tillämpas bestämmelserna dock endast för den tid som ersättaren enligt bevis från riksdagen skall fullgöra uppdraget. Om uppdraget upphör tidigare än vid den tidpunkten, tillämpas bestämmelserna t.o.m. 30 dagar efter den dag uppdraget upphör, dock längst till den dag som anges i beviset.

Också egenpensionsförmåner och inkomstgaranti regleras i lagen om ekonomiska villkor för riksdagens ledamöter. För ersättare gäller, om inte annat sägs i lagen, samma bestämmelser som för ledamot. Ledamot som fullgjort minst sex hela år i riksdagen och vid avgången fyllt 50 år har rätt till ålderspension som betalas ut fr.o.m. 65-årsdagen, eller fr.o.m. månaden efter den senare tidpunkt då riksdagsuppdraget upphör. Pensionsunderlaget utgör medeltalet av arvoden, inklusive uppdragsarvoden, för de kalenderår riksdagsuppdraget innehafvs under en femårsperiod närmast före avgångsåret.

Ledamot som fullgjort minst tre sammanhängande hela år i riksdagen före 65 års ålder och inte är berättigad till ålderspension, har rätt till egenlivränta. Egenlivränta betalas ut fr.o.m. den månad ledamoten fyller 65 år.

Ledamot som lämnar riksdagsuppdraget före 65 års ålder efter minst tre års sammanhängande tid i riksdagen har rätt till inkomstgaranti fr.o.m. den tidpunkt arvodet upphör. Garantitidens längd och garantibeloppets storlek är beroende av ledamotens ålder och antal riksdagsår.

För ledamot som lämnar riksdagen efter en sammanhängande tid av minst sex hela år gäller inkomstgarantin i två år om ledamoten inte uppnått 40 års ålder, i fem år om ledamoten uppnått 40 men inte 50 års ålder, till ingången av den månad då ledamoten fyller 65 år om ledamoten uppnått 50 års ålder.

För att uppnå dessa sex år kan inte perioder som är fristående från varandra sammanräknas. Däremot får en ledamot, som tillhört riksdagen i sex sammanhängande år och efter uppehåll återkommer, räkna samtliga hela år vid beräkning av tidsfaktorn.

Under det första garantiåret utgör inkomstgarantin 80 % av underlaget vid avgången. Det innebär att för ledamot med enbart ledamotsarvodet som garantiunderlag är inkomstgarantin under första året för närvarande 34 560 kr per månad. Därefter betalas inkomstgarantin ut med 66 % eller för närvarande 28 512 kr om den sammanlagda tiden i riksdagen är tolv år och med lägre procentsatser om den sammanlagda tiden varit kortare. För den som har en sammanlagd riksdagstid på sex år är procentsatsen 33 % eller 14 256 kr.

Inkomstgarantin reduceras i förhållande till andra förvärvsinkomster eller inkomster som ersätter förvärvsinkomster. Förtidspension och sjukbidrag från den allmänna försäkringen avräknas helt. I övrigt gäller att inkomstgarantin skall börja reduceras först sedan förvärvsinkomster m.m. motsvarande ett prisbasbelopp per år undantagits.

Tidigare behandling

I betänkandet 1997/98:KU6 anförde utskottet i fråga om ersättning efter kortare uppdrag som ersättare för riksdagsledamot att det vore rimligt att ersättaren tillförsäkrades en viss minsta ersättning vid avgångstillfället. Med anledning därav föreslog förvaltningsstyrelsen (förs. 1998/99:RFK2) när det gäller uppdrag som blivit kortare än som framgår av beviset från riksdagen att bestämmelserna i 3–6 kap. och 15 kap. lagen (1994:1065) om ekonomiska villkor för riksdagens ledamöter skulle tillämpas fr.o.m. den dag då ledamoten tar plats i riksdagen t.o.m. 30 dagar efter det att uppdraget att vara ledamot upphör. Till grund för förslaget låg bl.a. bedömningen att en tidsperiod på 30 dagar är erforderlig för att förbereda återgången till tidigare arbete eller nya arbetsuppgifter. Utskottet tillstyrkte förslaget (bet. 1998/99:KU1).

Hösten 2001 behandlade utskottet en motion om semesterersättning av samma motionärer som de nu aktuella (bet. 2001/02:KU12 s. 11 f.). Utskottet framhöll att det förhållandet att ersättningen till ersättare i normalfallet upphör samtidigt med att uppdraget tar slut, alltså utan den 30-dagarsperiod som annars tillkommer, som motionärerna framhåller, självfallet skulle kunna vålla svårigheter i vissa fall. Det kan således ibland vara ett problem att återgå till en anställning vid riksmötets slut i början av sommaren även om ersättaren haft kännedom om ersättningsreglerna och därigenom i tid kunnat planera för sin verksamhet efter uppdragets slut. Utskottet pekade dock på att bortsett från statsrådsersättarna är flertalet ersätтарыppdrag av kortvarig natur och har, när det gäller något längre uppdrag, endast i ett par fall under de senaste åren upphört i samband med sommaruppehållet. Utskottet var mot den bakgrunden inte berett att nu förorda en ändring av reglerna.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sitt tidigare ställningstagande och är inte nu berett föreslå ändrade villkor för ersättare. Motion K338 (s) avstyrks.

Ledighet

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till riksdagsuppdragets karaktär ett motionsyrkande (v) om att riksdagsledamöter skall ha rätt till partiell sjukskrivning.

Jämför reservation 9 (v, mp).

Motionen

I motion K387 av Ulla Hoffmann m.fl. (v) i denna del begärs att det införs en möjlighet för riksdagsledamöterna av vara partiellt sjukskrivna. Dagens vårdnadshavare anses böra dela på föräldraledigheten och många tar ut partiella

ledigheter för att barnet i så stor utsträckning som möjligt skall få tillgång till båda föräldrarna. I budgetpropositionen för år 2003 anges att partiell sjukskrivning skall användas i större utsträckning för att den sjuke inte skall förlora kontakten med arbetet. Så som riksdagsarbetet bedrivs i dag finns det enligt motionärerna risk för att småbarnsföräldrar av båda könen och personer med hälsoproblem utesluts. Kvinnor drabbas särskilt hårt av riksdagens arbetsformer. Motionärerna anser att riksdagsstyrelsen skall utreda och föreslå förändringar i syfte att införa möjlighet till partiell sjukskrivning.

Gällande regler

Enligt 1 kap. 8 § riksdagsordningen kan riksdagsledamot efter prövning erhålla ledighet från sitt uppdrag. Beviljas ledamot ledighet för en tid av minst en månad skall hans uppdrag under den tid han är ledig utövas av ersättare.

Utskottets ställningstagande

Utskottet är inte berett att nu ställa sig bakom ett krav på rätt till partiell sjukledighet för riksdagsledamöter. Riksdagsarbetet och det uppdrag ledamöterna fått från väljarna låter sig enligt utskottets mening knappast förenas med partiell ledighet med mycket korta perioder av arbete i riksdagen. Motion K387 (v) i denna del avstyrks.

Resor

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till att frågan ankommer på riksdagsstyrelsen att avgöra en motion (m) om att riksdagen skall upphöra med inköp av SJ:s årskort till samtliga ledamöter.

Motionen

I motion K210 av Ulla Löfgren och Elisabeth Nyström (m) begärs att riksdagen upphör med inköpen av SJ:s årskort till samtliga riksdagsledamöter. Motionärerna hänvisar till att det numera införts konkurrens på spåren. För riksdagsledamot som bor på en ort där exempelvis Tågkompaniet eller Connex är operatörer, gäller inte kortet för resor mellan Stockholm och hemorten. Efter avregleringen är det därför frågan om inte riksdagens inköp av årskort hos SJ kan betraktas som förtäckt företagsstöd till det statliga SJ. Dessutom föredrar många riksdagsledamöter att ta flyget i stället för tåget. Staten skulle enligt motionärerna spara åtskilliga miljoner kronor om riksdagen upphörde med det slentrianmässiga inköpet av årskort hos SJ för samtliga ledamöter och i stället lät behoven styra hur riksdagsledamöterna kan åka på billigaste sätt.

Gällande regler

Enligt 4 kap. 2 § lagen (1994:1065) om ekonomiska villkor för riksdagens ledamöter har en ledamot rätt till ersättning för kostnader för tjänsteresor med belopp motsvarande den faktiska kostnaden. Kostnader för tjänstresa med egen bil ersätts med de belopp som gäller för tjänstemän inom riksdagsförvaltningen. Enligt 4 kap. 3 § beslutar ledamoten själv om inrikes tjänsteresor och lämpligt färdmedel med hänsyn tagen till kostnads- och tidsaspekter. Riksdagsförvaltningen meddelar närmare föreskrifter om användning av färdmedel. Enligt riksdagsstyrelsens tillämpningsföreskrifter RFS 2002:5 har en ledamot rätt att erhålla ett årskort på tåg. Ett sådant kort får endast användas för tjänstresa som en ledamot företar som ett led i sitt uppdrag som riksdagsledamot eller resa med anledning av andra statliga uppdrag än riksdagsuppdrag.

Utskottets ställningstagande

Frågan om årskort på tåg för riksdagens ledamöter ankommer på riksdagsstyrelsen att avgöra. Riksdagsstyrelsen har efter ingående övervägningar upphandlat årskort hos SJ för samtliga ledamöter till ett starkt reducerat pris. Det saknas enligt utskottets mening anledning för utskottet att föreslå något initiativ i frågan. Motion K210 (m) avstyrks följaktligen.

EU-nämnden

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker en motion (fp) om avskaffande av EU-nämnden med hänvisning till att riksdagens arbete med EU-frågor för ett par år sedan varit föremål för en översyn.

Motionen

I motion K318 av Johan Pehrson och Cecilia Nilsson Wikström (fp) begärs att riksdagen uppdrar åt riksdagsstyrelsen att lägga fram förslag om avskaffande av EU-nämnden. Sverige är enligt motionärerna ett av de få länder som så tydligt har valt modellen med ett enda utskott/nämnd i det nationella parlamentet, i vilket regeringen skall förankra sina positioner inför ministerrådsmötena. I flera andra länder är det vanligt att den parlamentariska beredningen sker i fackutskotten. Det finns, enligt motionärerna, starka skäl att byta ordning också i Sverige. För det första ökar förutsättningarna att skapa ökad kvalitet i beredningen när de riksdagsledamöter som skall bereda ärendet är experter på sitt område. För det andra skulle en sådan ordning innebära att alla riksdagsledamöter på ett naturligt sätt drogs in i EU-arbetet. Europafrågorna är en del av den politiska vardagen och borde hanteras i riksdagen med den utgångspunkten. Det ligger enligt motionärerna ett viktigt demokrativärde

i att EU-nämnden läggs ned. EU och EU-frågor får inte ses som ett elitprojekt som hanteras av en liten, närmast exklusiv, skara politiker.

Tidigare behandling

EU-frågornas behandling i riksdagen sågs över av Riksdagskommittén, vars förslag ledde till att riksdagsstyrelsen under riksmötet 2000/01 till riksdagen lade fram förslaget Riksdagen inför 2000-talet (förs. 2000/01:RS1).

När det gäller riksdagens arbete med EU-frågor ansåg riksdagsstyrelsen att utskotten skall ha en stark roll. Utskotten skall följa viktiga frågor under kommissionens beredningsprocess och under den fortsatta beslutsprocessen. EU-frågorna borde ingå som en integrerad del av utskottens ärendehantering och tas upp i betänkanden som behandlar närliggande frågor. Utskotten kunde också ta ett initiativ och föreslå kammaren att göra ett tillkännagivande. Utskott kunde avge yttrande till EU-nämnden. Samtliga utskott borde upprätta en EU-promemoria över EU-frågorna inom sitt beredningsområde. Det var för den offentliga debattens skull önskvärt att utskotten i särskilt viktiga frågor anordnade öppna utfrågningar. Riksdagens hantering av den årliga EU-skrivelsen borde utvecklas så att det i större utsträckning ges en samlad bild av hanteringen i riksdagen av EU-frågorna.

EU-nämnden borde enligt förslaget fortsätta att verka enligt den praxis som utvecklats. Riksdagsstyrelsen underströk det angelägna i att utskottens synpunkter beaktas i nämndens samråd med regeringen.

Riksdagsstyrelsens förslag remitterades till en rad myndigheter och organisationer. Konstitutionsutskottet konstaterade att remissvaren när det gäller EU-frågorna genomgående var positiva. Utskottet delade denna positiva bedömning och tillstyrkte förslagen (bet. 2000/01:KU23).

Utskottets ställningstagande

EU-nämndens verksamhet har för bara ett par år sedan varit föremål för en översyn. I detta sammanhang underströks utskottens grundläggande betydelse för hanteringen av EU-frågorna och framhölls att EU-nämnden borde fortsätta att verka enligt den praxis som utvecklats. Resultatet av översynen fick ett positivt bemötande, och konstitutionsutskottet delade denna positiva inställning. Utskottet gör inte nu någon annan bedömning. Utskottet är således inte berett att nu förorda en annan hantering av EU-frågorna än den gällande med en EU-nämnd för regeringens samråd med riksdagen samtidigt som frågorna ingår som en integrerad och betydelsefull del i utskottens ärendehantering.

Motion K318 (fp) avstyrks.

Riksdagens IT-policy

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till tidigare ställningstagande en motion (m) om nya riktlinjer för användning av Internet och elektronisk post vid datorer anslutna till riksdagsförvaltningens nätverk.

Motionen

I motion K278 av Per Bill (m) begärs nya riktlinjer för användning av Internet och elektronisk post vid datorer anslutna till riksdagsförvaltningens nätverk i enlighet med vad som anförs i motionen (yrkande 1). Vidare begärs att nya riktlinjer skall utgå från en modern, offensiv IT-policy som speglar ett förtroende för riksdagens ledamöter och medarbetare och stimulerar till arbete och engagemang (yrkande 2).

Motionären framhåller att riksdagen måste visa att den finns i framkanten av utvecklingen och ta fram nya, moderna och offensiva IT-riktlinjer där människor och utveckling bejakas. Storebrorsperspektivet måste försvinna till förmån för tillit och stimulans.

Bakgrund

Förvaltningsstyrelsen fastställde den 14 juni 2000 generella riktlinjer för användning av Internet och elektronisk post (e-post) vid datorer anslutna till riksdagsförvaltningens nätverk.

Utrustningen är enligt riktlinjerna till för att användas av riksdagsledamöterna för utförande av uppdraget som riksdagsledamot, av riksdagsförvaltningens anställda för utförande av arbetsuppgifterna och av de anställda vid partikanslierna för utförande av arbete för riksdagsgruppen eller ledamöterna. Riksdagsförvaltningen medger privat nyttjande av Internet och e-post i mindre omfattning. Användningen skall ske med gott omdöme, och nyttjandet får inte orsaka riksdagsförvaltningen extra kostnader eller, när det gäller tjänstemännen, gå ut över det ordinarie arbetet. Användaren skall alltid ha i åtanke att riksdagens domännamn (riksdagen.se) finns med i avsändaradressen vid sändning av e-post och vid besök på webbplatser. Nyttjandet måste därför ske på ett ansvarsfullt sätt och vara förenligt med de grundläggande värderingar riksdagen företräder.

Det är inte tillåtet att via riksdagens nätverk göra privata värdepapperstransaktioner, delta i s.k. chattgrupper eller kedjebrev eller ladda ned spel eller andra programvaror. Användaren måste vidare beakta upphovsrättsregler och licensrättigheter. Nätverket får inte nyttjas för näringsverksamhet eller administration av föreningsverksamhet som inte är knuten till riksdagen.

Tidigare behandling

Utskottet behandlade hösten 2000 motionsyrkanden liknande de nu aktuella (bet. 2000/01:KU4). Utskottet hänvisade till att riksdagens Internetpolicy nyligen antagits (juni 2000) och framhöll att det är riksdagsstyrelsen som har att fatta beslut i denna typ av frågor. Hösten 2001 vidhöll utskottet detta ställningstagande (bet. 2001/02:KU12).

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sitt tidigare ställningstagande. Motion K278 yrkandena 1 och 2 (m) avstyrks.

Teknisk utrustning

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till tidigare ställningstagande en motion (m) om användningen av bärbara datorer under utskottens och kammarens sammanträden. Utskottet framhåller dock att det är rimligt att formerna för det praktiska arbetet i riksdagen utvecklas på samma sätt som användningen av ny teknik utvecklas i samhället i övrigt.

Motionen

Per Bill (m) begär i motion K279 att det blir tillåtet att använda sig av bärbara datorer under utskottens och kammarens sammanträden (yrkandena 1 och 2). Det är enligt motionen dags att riksdagen omfamnar den nya tekniken på riktigt och inte bara pratar om dess förträfflighet. I många avseenden är Sverige ett ledande IT-land, men policyn kring datoranvändandet i själva riksdagsarbetet rimmar illa med detta.

Bakgrund

Någon särskild regel som förbjuder användning av bärbar dator i plenisalen finns inte. Enligt kammarkansliet har det emellertid inträffat att en ledamot av talmannen ombetts att inte arbeta med sådan utrustning under pågående debatt, eftersom det bedömts som störande för övriga närvarande. Det kan i sammanhanget nämnas att t.ex. tidningsläsning av samma skäl enligt praxis inte är tillåten i samband med plenum. Frågan om ledamots användning av bärbar dator under utskottssammanträden har varit aktuell i finansutskottet och utbildningsutskottet. I båda utskotten har användningen av bärbar dator accepterats. I andra utskott har frågan berörts informellt.

Tidigare behandling

Konstitutionsutskottet avstyrkte våren 1998 ett motionsyrkande (m) om att bärbara datorer i plenisalen borde tillåtas (bet. 1997/98:KU27 s. 50). Enligt utskottets mening borde riksdagen inte alltför detaljerat reglera vad som är tillåtet och inte tillåtet att göra under överläggningarna i kammaren. Den fråga som aktualiserades i motionen och liknande andra frågor borde avgöras av talmannen, eventuellt efter diskussion i talmanskonferensen, som kan ta initiativ i fråga om reglering av ordningsfrågor om så är påkallat.

Också hösten 2000 avstyrkte utskottet en motion (m) om användningen av bärbara datorer (bet. 2000/01:KU4). När det gäller frågan om användningen av bärbara datorer i kammaren ansåg utskottet fortfarande att denna fråga borde avgöras av talmannen, om det behövs efter diskussion i riksdagsstyrelsen och med de särskilda företrädarna för partigrupperna, som kan ta initiativ i fråga om reglering av ordningsfrågor. Frågan om användningen av bärbara datorer under utskottssammanträden kunde enligt utskottet tas upp i ordförandedekonferensen med utskottens ordförande. Något särskilt initiativ med anledning av motionen var enligt utskottets mening inte nödvändigt. Hösten 2001 vidhöll utskottet detta ställningstagande (2001/02:KU12).

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sitt tidigare ställningstagande och avstyrker motion K279 (m) yrkandena 1 och 2. Utskottet vill emellertid i detta sammanhang framhålla att det är naturligt och rimligt att formerna för det praktiska arbetet i riksdagen utvecklas på samma sätt som användningen av ny teknik utvecklas i samhället i övrigt.

Riksdagsevenemang

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker två motioner (mp respektive c) om vissa evenemang i riksdagens regi med hänvisning dels till riksdagsförvaltningens uppgifter, dels till utskottens möjligheter att arbeta tematiskt.

Motionerna

I motion K320 av Helena Hillar Rosenqvist och Leif Björmlod (mp) begärs att riksdagen uppmärksammar Birgittajubileet 2003 genom att hålla en minnesdag vid ett lämpligt datum under det pågående riksdagsåret 2002/03 (yrkande 1). Vidare begärs att riksdagen anordnar en utställning om Birgittas liv och gärning, som skall pågå under en vecka vid samma tidpunkt som minnesdagen (yrkande 2). Motionärerna hänvisar till att det år 2003 är 700 år sedan den heliga Birgitta föddes. Birgittaåret syftar till att vidga den svenska allmänhet-

ens intresse för Birgitta och hennes betydelse genom historien. 31 maj–1 juni 2003 kommer särskilda högtidsdagar att hållas i Vadstena. Motionärerna anser att Birgittaåret borde uppmärksammas i Sveriges riksdag genom en minnesdag och en utställning som förslagsvis skall pågå veckan före högtidsdagarna i Vadstena.

Rigmor Stenmark (c) begär i motion K214 att riksdagen under ett år arbetar med temat landsbygdens utveckling. Det allra mest betydelsefulla för att tillvarata hela landet och få en balans i riket när det gäller att arbeta, bo och leva i hela landet är enligt motionären att Sveriges riksdag har en bred kunskap om vad som krävs för detta. Motionären vill väcka intresset för att låta ett av riksdagsåren denna mandatperiod ha utvecklingen för Sveriges landsbygd som tema, ett år som fokuserades på landsbygdens möjligheter till fromma för hela landet och då motioner, frågor, interpellationer och seminarier koncentrerades till att handla om möjligheter och problem som måste lösas för vår landsbygd. Det skulle vara ett riksdagsår då man stannade upp och skaffade sig kunskaper om betydelsen av inhemska livsmedel och om vilken tillgång vi har i vårt land när det gäller rekreationsmöjligheter, turism och småföretagande.

Tidigare behandling

Hösten 2000 avstyrkte utskottet några motionsyrkanden om särskilda riksdagsevenemang och utmärkelser (bet. 2000/01:KU4). Det gällde bl.a. att riksdagen skulle anordna en riksdagens dag och utse en ”Årets entreprenör”. Enligt utskottets mening var sådana informationsinsatser och utmärkelser som motionerna tagit upp närmast frågor för riksdagsförvaltningen. Utskottet var inte berett att förorda något särskilt initiativ med anledning av motionsyrkandena.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser fortfarande att riksdagsevenemang – som minnesdag för den heliga Birgitta – närmast är en fråga för riksdagsförvaltningen. Utskottet är därför inte berett att förorda något särskilt initiativ med anledning av motion K320 yrkandena 1 och 2 (mp). När det gäller frågan om ett temaår för landsbygdens utveckling vill utskottet hänvisa till att utskotten kan välja att behandla vissa frågor tematiskt och i samband därmed hålla offentliga utfrågningar. I samband med ett sådant tematiskt utskottsarbete är det naturligt att också interpellationer och frågor ställs i ämnet. Utskottet är inte berett att föreslå riksdagen ett initiativ i frågan. Motion K214 (c) avstyrks.

Miljöledningssystem i riksdagen

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till tidigare ställningstagande en motion (v) om ett miljöledningssystem i riksdagen.

Jämför reservation 10 (v, mp).

Motionen

I motion Fi216 yrkande 6 av Karin Svensson Smith m.fl. (v) begärs att ett miljöledningssystem införs för att miljöanpassa verksamheten i riksdagen. Motionärerna anser att det för att bibehålla Sveriges goda internationella renommé i miljöarbete är angeläget att riksdagens miljöarbete förstärks och påskyndas. Ett miljöledningssystem bör införas, där t.ex. en mer strikt miljöanpassad resepolicy för ledamöter och anställda kan ingå.

Tidigare behandling

Hösten 2000 avstyrkte utskottet bl.a. ett motionsyrkande (v) om införande av ett miljöledningssystem i riksdagen (bet. 2000/01:KU4, s. 45 f.). Utskottet hänvisade till att utformningen av organisationen för riksdagens interna miljöarbete ankommer på riksdagsförvaltningen och dess ledning. Förvaltningen bedriver ett aktivt internt miljöarbete och miljöhänsyn är en integrerad del av verksamheten. Det fanns enligt utskottet inte anledning att förutsätta annat än att förvaltningsledningen följer utvecklingen av system för miljöarbetet, gör de översyner som behövs i lämplig form och anammar det särskilda miljöledningssystem som kan behövas. Något särskilt initiativ med anledning av motionerna om miljöledningssystem var enligt utskottets mening inte påkallat.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sitt tidigare ställningstagande. Motion Fi216 yrkande 6 (v) avstyrks.

Regionalt riksdagskontor i Göteborg

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till tidigare ställningstagande en motion (fp, s, kd, v) om regionalt riksdagskontor i Göteborg.

Motionen

I motion K393 av Eva Flyborg m.fl. (fp, s, kd, v) begärs att det inrättas ett lokalt riksdagskontor i Göteborg. Det är enligt motionärerna ett problem att riksdagen, informationscentret och Riksdagsbiblioteket ligger samlat inom ett par kvarter i Stockholm. Riksdagen behöver inrätta ett antal regionala riksdagskontor i landet, det första i Göteborg. Vid ett sådant kontor kan kammardebatter, frågestunder, interpellationer m.m. hela tiden vara uppkopplade via storbilds-TV. Kunnig personal kan assistera vid Rixlexsökningar m.m. Förslagsvis kan även de lokala riksdagsledamöterna bemanna kontoret enligt ett rullande schema. Kontoret bör kunna finansieras inom givna budgetramar.

Tidigare behandling

Hösten 2000 behandlade utskottet en likalydande motion (bet. 2000/01:KU4 s. 41 f.). Utskottet delade motionärernas uppfattning om det angelägna i att göra informationen om riksdagsarbetet lättillgänglig framför allt för dem som bor utanför Stockholm. Utskottet var dock inte berett att förorda en sådan lösning som föreslogs i motionen. Närmare till hands låg enligt utskottets mening att bygga på verksamhet som redan finns, som medborgarkontor och bibliotek. I sådana lokaler kan bl.a. informationsmaterial ställas ut genom riksdagens försorg och ges möjligheter att nå riksdagsinformationen genom Internet. Detta var emellertid en fråga för riksdagsförvaltningen. Enligt utskottets mening var något särskilt initiativ med anledning av motionen inte nödvändigt. Hösten 2001 vidhöll utskottet denna bedömning (bet. 2001/02:K12 s. 31 f.). En reservation (fp) avgavs till förmån för motionen.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sin tidigare bedömning. Motion K393 (fp, s, kd, v) avstyrks följaktligen.

Studieuppehåll vid förtroendeuppdrag

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till tidigare ställningstagande en motion (s) om studieuppehåll vid förtroendeuppdrag.

Motionen

Hillevi Larsson (s) begär i motion K429 ändringar i 4 kap. 6 § regeringsformen och 4 kap. 11 § kommunallagen i syfte att studerande skall kunna åtnjuta samma rätt till ledighet för att fullgöra förtroendeuppdrag som arbetstagare har (yrkandena 1 och 2). Det borde enligt motionären vara självklart att införa samma regler för studerande som för arbetstagare vad gäller rätten att få komma tillbaka efter det politiska uppdragets avslutning. Studerandes rätt till ledighet regleras bara i högskoleförordningen (1993:100) där det anges att en högskola får medge att den som är antagen till grundläggande högskoleutbildning vid högskolan får fortsätta sina studier efter studieuppehåll. Högskoleverkets föreskrifter (HSVFS 1999:1) innebär att särskilda skäl för att en student får fortsätta sina studier efter studieuppehåll kan vara medicinska, sociala eller andra särskilda omständigheter. Som exempel på sådana särskilda omständigheter nämns bl.a. studentfackliga uppdrag. Om en högskola inte anser att ett förtroendeuppdrag är en särskild omständighet för ett studieuppehåll måste studenten acceptera det. Motionen anser att det förhållandet att bestämmelsen i 4 kap. 6 § regeringsformen innebär att arbetstagaren alltid kan komma tillbaka till sitt jobb efter fullgjort politiskt uppdrag inte är ett skäl för att ytterligare försvåra för studerande. Att en progressiv lagstiftning inte får genomslag i praktiken är enligt motionären inte ett skäl för att förhindra framåtsyftande lagstiftning på andra områden.

Bakgrund

Enligt 4 kap. 6 § regeringsformen får riksdagsledamot och ersättare fullgöra uppdrag som ledamot utan hinder av tjänsteuppgift eller annan sådan förpliktelse som åligger honom.

I Holmberg/Stjernquists grundlagskommentar (s. 175) anförs att stadgandet innebär att skyldighet att fullgöra tjänst eller uppdrag, som inte låter sig förena med ledamotsuppdraget, rättsligen sett skall vika för ledamotsuppdraget, vare sig åliggandet är av offentligrättslig natur, t.ex. värnplikt eller annan tjänsteplikt, eller av privaträttslig (SOU 1972:15, s. 135). Företagare som åtagit sig ett uppdrag vilket han inte kunnat fullgöra på grund av riksdagsmannskapet, måste enligt grundlagspropositionen (prop. 1973:90 s. 262) anses skyldig att vidta rimliga åtgärder för att medkontrahenten inte skall åsamkas förlust. Och riksdagsledamot bör över huvud taget beträffande egna åtaganden inte kunna åberopa stadgandet annat än i fråga om uppgift som förutsätter hans personliga insats i sådan omfattning att hans medverkan i

riksdagsarbetet blir allvarligt lidande. Vidare påpekas i kommentaren att bestämmelsen i och för sig inte innebär någon garanti mot att arbetsgivare avskedar eller inte återanställer anställd som avbrutit sin anställning för utövande av riksdagsuppdrag.

Förtroendevalda har enligt 4 kap. 11 § kommunallagen (1991:900) rätt till den ledighet från sina anställningar som behövs för uppdragen.

Enligt 7 kap. 20 § högskoleförordningen (1993:100) får en högskola, om det finns särskilda skäl, medge att den som är antagen till grundläggande högskoleutbildning vid högskolan får anstånd att påbörja studierna eller får fortsätta sina studier efter studieuppehåll. Högskoleverket meddelar närmare föreskrifter om anstånd och om studieuppehåll. Enligt 1 § Högskoleverkets föreskrifter (HSVFS 1999:1) kan särskilda skäl för anstånd med att påbörja studierna vara sociala, medicinska eller andra särskilda omständigheter som t.ex. vård av barn, värnplikts- eller civilplikts-tjänstgöring, studentfackliga uppdrag eller uppskjuten ledighet enligt lagen (1974:981) om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning. Anståndstiden får vara högst 18 månader, om det inte finns synnerliga skäl för en längre tid. Studieuppehåll anses enligt 3 § vara ett uppehåll som anmälts till högskolan av studenten. Av 4 § framgår att särskilda skäl att få fortsätta studierna efter uppehåll kan vara i huvudsak desamma som de skäl som anges i 1 §. Högskolans medgivande om att en student får fortsätta sina studier efter uppehåll skall lämnas för en bestämd tid.

Tidigare behandling

Utskottet behandlade våren 2001 ett liknande motionsyrkande om ledighet för riksdagsledamotsuppdrag av samma motionär (bet. 2001/02:KU13 s. 40 f.). Utskottet delade uppfattningen att den skeva ungdomsrepresentationen i de politiska församlingarna är ett problem. Utskottet hänvisade till att det i regeringens proposition 2001/02:80 Demokrati för det nya seklet framhållits bl.a. att det har blivit allt svårare att rekrytera ungdomar till politiska förtroendeuppdrag (s. 23). Trots ökad utbildningsnivå deltar ungdomar fortfarande i mindre utsträckning än medelålders personer i den politiska verksamheten (s. 24). Utskottet konstaterade att åtgärder måste vidtas för att unga människor i ökad utsträckning skall engageras och ges möjlighet att engagera sig i politiskt arbete. Motionärernas förslag i motionen var att bestämmelsen i 4 kap. 6 § regeringsformen ändras så att den anger att riksdagsledamot och ersättare får fullgöra uppdrag som ledamot utan hinder av inte enbart tjänsteuppgift eller annan sådan förpliktelse utan också studier. Utskottet ville härvid framhålla att bestämmelsen i 4 kap. 6 § regeringsformen inte, som redovisats ovan, innebär någon garanti mot att arbetsgivare avskedar eller inte återanställer någon som avbrutit sin anställning för utövande av riksdagsuppdrag. Bestämmelsen medför alltså inte någon rätt att få återgå till en anställning efter att denna avbrutits för ett uppdrag som riksdagsledamot eller ersättare. Utskottet konstaterade vidare att föreskrifter på högskoleområdet innebär att elever kan medges att få fortsätta studier efter uppehåll om det finns särskilda

skäl. Vad som utgör särskilda skäl avgörs, såsom utskottet uppfattat det, med ledning av Högskoleverkets föreskrifter och respektive högskolas egen praxis. Utskottet var mot denna bakgrund inte nu berett att förorda någon sådan ändring av regeringsformen som efterfrågades i motionen.

I betänkande 2001/02:KU14 (s. 66 f.) behandlade utskottet den fråga om ledighet för kommunala uppdrag som tas upp i den nu aktuella motionens yrkande 2. Utskottet hänvisade till vad det anfört beträffande ledighet för uppdrag som riksdagsledamot. Utskottet ansåg att den bedömning av möjligheterna till ledighet från studier för förtroendeuppdrag som utskottet gjorde i betänkande 2001/02:KU13 ägde giltighet även i fråga om kommunala förtroendeuppdrag. Utskottet avstyrkte motionsyrkandet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sin tidigare bedömning och avstyrker motion K429 yrkandena 1 och 2.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Ledamöternas placering i plenisalen (punkt 4)

av Gunnar Hökmark (m), Ingvar Svensson (kd), Henrik S Järrel (m) och Nils Fredrik Aurelius (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 4 borde ha följande lydelse:
Riksdagen tillkännager för riksdagsstyrelsen som sin mening vad som anförs i reservation 1. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:K316.

Ställningstagande

I nästan alla demokratier är ledamöterna placerade partivis. Det svenska sättet att ordna placeringen får närmast ses som en historisk kvarleva från den tid då riksdagsledamöterna främst uppfattades som företrädare för sina valkretsar. I andra politiskt valda församlingar brukar inte en geografisk indelningsgrund följas. Kommunfullmäktigeledamöter och landstingsledamöter sitter ofta partivis, och samma förhållande råder i Europaparlamentet. En platsfördelning i riksdagens plenisal efter partitillhörighet skulle skänka debatten större livfullhet och åskådlighet. Partiernas uppträdande i voteringar och skillnader i närvaro skulle kunna avläsas snabbt. Placeringen inom respektive partisektor kan göras efter antalet riksdagsår eller överlämnas till partiernas bestämmande. En förändring av ledamöternas placering i plenisalen lär inte kräva någon ombyggnad eller installation av ny apparatur, och åtgärden bör därför kunna genomföras under nästa riksmöte. Motion K316 tillstyrks.

2. Europaparlamentarikernas deltagande i riksdagsdebatter m.m. (punkt 5)

av Helena Bargholtz (fp) och Tobias Krantz (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 5 borde ha följande lydelse:
Riksdagen tillkännager för regeringen och riksdagsstyrelsen som sin mening vad som anförs i reservation 2. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:K385 yrkandena 8 och 9 och 2002/03:K432 yrkande 7 i denna del.

Ställningstagande

EU är en unik organisation med både överstatliga och mellanstatliga inslag. Det är därför angeläget att frågor som behandlas i EU också debatteras i Sverige på ett helt annat sätt än i dag. Europaparlamentarikerna bör därför ges möjlighet att delta i debatter i riksdagen om EU-politik, alltså ges yttranderätt i riksdagen.

Förankringen av regeringens förhandlingsmandat har varit föremål för debatt. Det finns en rad åtgärder som kan användas för att på olika sätt skapa en bättre demokratisk förankring. Det gäller bättre fortlöpande information om regeringens ställningstagande till frågor i de pågående och kommande förhandlingar som Sverige deltar i, särskilda riksdagsdebatter inför kommande förhandlingsrundor och ett forum med frivilligorganisationer, politiska partier och folkrörelser där frågorna kan diskuteras.

Detta bör med bifall till motionerna K385 yrkandena 8 och 9 samt K432 yrkande 7 i denna del ges riksdagsstyrelsen och regeringen till känna.

3. Budgetprocessen (punkt 7)

av Ingvar Svensson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för riksdagsstyrelsen som sin mening vad som anförs i reservation 3. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:K370.

Ställningstagande

När Riksdagsutredningen för ett antal år sedan fastnade för rambudgetmodellen var tanken att det andra steget i riksdagens budgetprocess skulle vara fyllt av flexibilitet och vitalitet. I stället har vi fått ett system som innebär låsning och rigiditet. Att både anslag och anslagsvillkor för ett helt utgiftsområde skall tas i ett enda klubbslag är till gagn för en regering och speciellt för en minoritetsregering. Men det rigida systemet minskar riksdagens makt och innebär en nedgradering av det andra steget i budgetprocessen. Varje oppositionsparti vill i budgetbesluten visa upp sina helhetsbilder. Men skulle man i någon fråga hitta en majoritet för en viss justering inom utgiftsområdesramen så är den enda möjligheten att i alla andra frågor ställa upp bakom regeringsförslaget. I praktiken är därmed majoritetsbesluten ingen reell möjlighet. Budgetprocessen framstår speciellt för oppositionens ledamöter som relativt meningslös. Det är dags att ta itu med frågan om budgetprocessens andra steg. Riksdagen bör besluta att ge riksdagsstyrelsen i uppdrag att utreda lösningar för att åstadkomma en mer relevant och flexibel möjlighet att göra justeringar inom ett utgiftsområdes ram.

4. Beredningen av jordbruksfrågor m.m. (punkt 9)

av Helena Bargholtz (fp) och Tobias Krantz (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för riksdagsstyrelsen som sin mening vad som anförs i reservation 4. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03: MJ422 yrkande 1.

Ställningstagande

Jordbrukaren måste få en tydligare ställning som företagare, och jordbruket måste i större utsträckning betraktas likställt med andra näringar. Det naturligaste torde vara att jordbruksfrågorna i framtiden hanteras av näringsutskottet samt att livsmedelspolitiken hanteras som konsumentfrågor. Detta bör med bifall till motion MJ422 yrkande 1 ges riksdagsstyrelsen till känna.

5. Jämställdhetsaspekter i utskottsarbetet (punkt 11)

av Mats Einarsson (v) och Gustav Fridolin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för riksdagsstyrelsen som sin mening vad som anförs i reservation 5. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03: A319 yrkande 4.

Ställningstagande

Det som bedöms vara s.k. jämställdhetspolitik har i dag sitt hemvist i arbetsmarknadsutskottet, trots att könsperspektivet har lika stor bäring på övriga utskott. Detta leder till att det endast är arbetsmarknadsutskottet som har till uppgift att behandla jämställdhet inom sitt sakområde. Varje annat utskott kan om det så vill förbise könsperspektivet och de konsekvenser olika förslag kan få för kvinnor respektive män.

Formella instrument kan vara till stöd för en ny feministisk jämställdhetspolitik. Mot denna bakgrund bör riksdagsstyrelsen pröva vilka åtgärder som är nödvändiga för att riksdagens utskott skall få en formell plattform för att föra upp jämställdhetsfrågor inom sina respektive sakområden. Detta kan ske genom en övergripande paragraf eller genom att det uppdras till samtliga utskott att bevaka könsperspektivet. Detta bör med bifall till motion A319 yrkande 4 ges riksdagsstyrelsen till känna.

6. Utskottens arbetsformer (punkt 12)

av Gunnar Hökmark (m), Henrik S Järrel (m) och Nils Fredrik Aurelius (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för riksdagsstyrelsen som sin mening vad som anförs i reservation 6. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:K379 yrkande 22 i denna del.

Ställningstagande

Riksdagen har allt oftare kommit att uppfattas som en svagare och mindre viktig institution framför allt jämfört med regeringen. Detta är en oroande utveckling som bör brytas snarast. Ett sätt att återupprätta riksdagens roll i det politiska arbetet kan vara att ge utskotten större möjligheter att själva besluta om sina arbetsformer. Bland annat skulle detta kunna inkludera en rätt för utskotten att, i större utsträckning än i dag, öppna vissa av sina sammanträden för allmänheten. De möjligheter som den nya tekniken erbjuder, t.ex. IT och Internet, bör kunna innebära en ökad insyn i utskottens arbete. En försöksverksamhet i denna riktning bör kunna bidra till att vitalisera riksdagens arbete, samtidigt som medborgarnas insyn i och intresse för den politiska beslutsprocessen ökar. Detta bör med bifall till motion K379 yrkande 22 i denna del ges riksdagsstyrelsen till känna.

7. Riksdagsledamotsarvodet (punkt 14)

av Gustav Fridolin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 14 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för riksdagsstyrelsen som sin mening vad som anförs i reservation 7. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:K228 yrkandena 1 och 2 samt delvis motion 2002/03:K314.

Ställningstagande

Sedan 1994 är det så ordnat att riksdagens ledamöter formellt inte behöver besluta om sina egna arvoden. Denna grannliga uppgift har överlämnats till Riksdagens arvodesnämnd. Det synes principiellt riktigt att riksdagsledamöterna inte skall sätta sina egna arvoden, men det är inte riktigt så enkelt. Arvodesnämnden är en myndighet under riksdagen. Ledamöterna i nämnden utses av riksdagens förvaltningsstyrelse. I praktiken bestämmer sålunda riksdagsledamöterna fortfarande nivån på sina egna arvoden, även om man delegerat själva beslutsfattandet till ett annat (dock internt) organ. Det man vinner på det här systemet är att man själv, som enskild riksdagsledamot, slipper

försvara arvodeshöjningar. Jag anser att det vore bättre om ledamöterna själva öppet och formellt tar ansvar för arvodesnivåerna. Vid arvodeshöjning får de ta – och bemöta – den kritik en sådan höjning kan tänkas medföra. Om det nu är riktigt att riksdagsledamöterna skall ha höga arvoden bör ledamöterna rimligtvis kunna försvara det. Enligt min mening kan emellertid Riksdagens arvodesnämnd behållas. Dess uppgift skall dock vara att förbereda och ge förslag i arvoderingsfrågor. Arvodesnivåerna kan beräknas utifrån en rad faktorer. Man kan tänka sig att arvodet skall beräknas utifrån en uppskattning av väljarkårens genomsnittsinkomst. Man kan även tänka sig att arvodet skall utgå ifrån ett genomsnitt av vad individer med likvärdiga arbeten uppbär i inkomst. En rad olika faktorer måste beaktas vad avser t.ex. arbetsuppgifter och ansvar. Riksdagen bör därför tillsätta en utredning som har till uppgift att föreslå principer enligt vilken vår, ledamöternas, arvodesättning skall ske. Lagen (1993:1426) med instruktion för Riksdagens arvodesnämnd och lagen (1994:1065) om ekonomiska villkor för riksdagens ledamöter bör ändras så att det är riksdagen som fattar beslut om arvodena efter förslag från nämnden. Detta bör med bifall till motion K228 yrkandena 1 och 2 ges riksdagsstyrelsen till känna.

8. Sänkning av arvodet (punkt 15 – villkorad)

av Gustav Fridolin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser, såvida riksdagen beslutar i enlighet med reservation 7, att utskottets förslag under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för riksdagsstyrelsen som sin mening vad som anförs i reservation 8. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:K228 yrkande 3.

Ställningstagande

Ledamöternas arvoden bör omgående sänkas, inledningsvis med 10 000 kr per månad. Detta ger en fingervisning om på vilken nivå arvodena bör ligga. En sådan sänkning är också ekonomiskt intressant. På en månad skulle statens utgifter minskas med ungefär 3,5 miljoner kronor och på ett år med drygt 40 miljoner kronor bortsett från olika skatter och avgifter.

9. Ledighet (punkt 19)

av Mats Einarsson (v) och Gustav Fridolin (mp)

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 19 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för riksdagsstyrelsen som sin mening vad som anförs i reservation 9. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:K387 i denna del.

Ställningstagande

Jämställdhet innebär att kvinnor och män har lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter att ha ett arbete som ger ekonomiskt oberoende att vårda hem och barn och att delta i politiska, fackliga och andra aktiviteter i samhället. Skall man uppnå jämställdhet mellan könen måste våra arbetsplatser vara utformade med utgångspunkten att arbetstagare kombinerar förvärvsliv med vård av hem och barn. Riksdagen borde föregå med gott exempel av flera skäl. Det skulle bl.a. öka jämställdhetspolitikens trovärdighet. Formerna för riksdagsarbetet är i stort sett oförändrade sedan jordbrukssamhällets tid, vilket innebär att de härstammar från en tid då män utförde betalt arbete i det offentliga rummet och kvinnor arbetade obetalt i hemmet.

I 1 kap. 8 § riksdagsordningen samt tilläggsbestämmelse (1.8.1) regleras ledighet från uppdraget. Partiell ledighet har hittills inte beviljats. Vad gäller partiell sjukskrivning står det i budgetpropositionen för 2003 att partiell sjukskrivning skall användas i större utsträckning för att den sjuka inte skall förlora kontakten med arbetet. Enligt 1 kap. 8 § finns det varken utrymme för ett flexibelt uttag av föräldraförsäkringen eller partiell sjukskrivning. Såsom arbetet bedrivs i dag är risken stor att småbarnsföräldrar av båda könen och personer med hälsoproblem utesluts. Eftersom det fortfarande är kvinnorna som grupp som tar det största ansvaret för hem och barn drabbas kvinnor särskilt hårt av riksdagens arbetsformer. Det är ett demokratiskt problem, och det innebär också att riksdagen inte kan föregå med gott exempel vad gäller att vara en "god" arbetsgivare. Vi anser därför att riksdagsstyrelsen skall utreda och föreslå förändringar av riksdagens arbetsformer i syfte att öka jämställdheten på arbetsplatsen. Behovet av att införa möjlighet att vara partiellt sjukskriven bör med bifall till motion K387 i denna del ges riksdagsstyrelsen till känna.

10. Miljöledningssystem i riksdagen (punkt 25)

av Mats Einarsson (v) och Gustav Fridolin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 25 borde ha följande lydelse:
Riksdagen tillkännager för riksdagsstyrelsen som sin mening vad som anförs i reservation 10. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:Fi216 yrkande 6.

Ställningstagande

Arbetsplatser, industrier och företag använder sig i allt högre grad av så kallade miljöledningssystem för att uppmärksamma miljöarbetet och ge det tydligt uppsatta ramar och mål. Detta är något som bör välkomnas av det allmänna och som tydligt korresponderar med de olika mål för miljöpolitiken som riksdagen har satt upp. För att i praktisk handling uppmuntra till användandet av miljöledningssystem i olika verksamheter borde riksdagen också införa ett sådant, där till exempel en mer strikt miljöanpassad resepolicy för

ledamöter och anställda kan ingå. Detta är inte minst påkallat för att bibehålla Sveriges goda internationella renommé i miljöarbetet. Riksdagen har vid tidigare behandling av motioner som krävt upprättande av ett miljöledningssystem i riksdagen förutsatt att riksdagsförvaltningen och dess ledning följer utvecklingen av system för miljöarbetet, gör de översyner som behövs i lämplig form och anammar det särskilda miljöledningssystem som kan behövas. Då utvecklingen i näringslivet varit sådan att alltfler företag använder sig av miljöledningssystem så är det angeläget att nu riksdagen, som borde inneha rollen som föregångare, förstärker och påskyndar sitt miljöarbete genom att ett miljöledningssystem införs. Detta bör med bifall till motion 2002/03:Fi216 yrkande 6 ges regeringen till känna.

Särskilda yttranden

Utskottets beredning av ärendet har föranlett följande särskilda yttranden. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. EU-nämnden (punkt 21)

av Helena Bargholtz (fp) och Tobias Krantz (fp).

Riksdagens inflytande över svensk Europapolitik måste förstärkas och arbetsformerna i frågor som rör Sveriges förhållande till Europeiska unionen utvecklas. Fackutskotten bör ges en starkare roll i beredningen av EU-ärenden; det höjer kvaliteten i riksdagens kontroll och granskning av regeringen. Fler riksdagsledamöter bör på ett naturligt sätt dras in i EU-arbetet. Europafrågorna är en del av den politiska vardagen och borde hanteras i riksdagen med den utgångspunkten.

En lösning på de reformbehov som finns är att avskaffa EU-nämnden och i stället ge fackutskotten motsvarande roll och befogenheter. En annan modell är att i stället öka fackutskottens utrymme att påverka EU-nämnden genom ett mer formaliserat remissförfarande mellan nämnd och utskott i EU-frågor.

Riksdagens arbete med EU-frågor och frågan om ett eventuellt avskaffande av EU-nämnden kräver, enligt vår mening, ytterligare belysning och överväganden.

2. EU-nämnden (punkt 21)

av Gustav Fridolin (mp).

Jag känner stor sympati för det krav om EU-nämndens avskaffande som förs fram i motion K318. Det är inte en tillfredsställande ordning att så få av riksdagens ledamöter som i dag känner sig delaktiga i EU-arbetet eller att fackutskotten berövas inflytande i frågor som har bäring på de politikområden de är satta att bereda. Det är inte heller tillfredsställande att en regering som kommer från ett parti som bara innehar en minoritet av platserna i riksdagens kammare enbart behöver samråda med riksdagen om de viktiga frågor som avgörs inom ramen för Europeiska unionen. För att komma till rätta med dessa problem vill Miljöpartiet de gröna antingen att EU-nämnden övergår från att ha en rådgivande roll inför möten i EU:s ministerråd till att få en rent beslutande roll rörande Sveriges position i olika frågor inom EU-samarbetet eller att EU-nämnden avskaffas och frågorna överförs till fackutskotten som får beslutanderätt över Sveriges inställning. Vi avser återkomma till riksdagen med motion i denna riktning.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden

2002/03:K204 av Rolf Gunnarsson (m):

Riksdagen beslutar att förtroendeuppdraget att sitta i riksdagsstyrelsen inte skall ge extra arvode.

2002/03:K205 av Rolf Gunnarsson (m):

Riksdagen beslutar att uppdra åt riksdagsstyrelsen att ändra arbetsordningen för Sveriges riksdag.

2002/03:K209 av Rolf Gunnarsson (m):

Riksdagen tillkännager för riksdagsstyrelsen som sin mening vad i motionen anförs om en förändring av debattordningen vid riksdagens frågestunder.

2002/03:K210 av Ulla Löfgren och Elizabeth Nyström (m):

Riksdagen tillkännager för riksdagsstyrelsen som sin mening vad i motionen anförs om att upphöra med inköpen av SJ:s årskort till samtliga riksdagsledamöter.

2002/03:K214 av Rigmor Stenmark (c):

Riksdagen tillkännager för riksdagsstyrelsen som sin mening vad i motionen anförs om att under ett riksdagsår arbeta med temat landsbygdens utveckling.

2002/03:K217 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m):

Riksdagen tillkännager för riksdagsstyrelsen vad i motionen anförs om ett initiativ till sådant flaggarrangemang i plenisalen att den svenska flaggan placeras i anslutning till talarstolen.

2002/03:K228 av Gustav Fridolin (mp):

1. Riksdagen beslutar ändra lagen (1993:1426) med instruktioner för Riksdagens arvodesnämnd och lagen (1994:1065) om ekonomiska villkor för riksdagens ledamöter på ett sådant sätt att riksdagen fattar beslut om riksdagsledamöternas arvoden efter förslag från Arvodesnämnden.
2. Riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning med syfte att föreslå principer enligt vilka riksdagsledamöternas arvoden skall bestämmas.
3. Riksdagen beslutar vid bifall till yrkande 1 att ledamöternas arvoden skall sänkas med 10 000 kronor per månad.

2002/03:K245 av Margareta Pålsson (m):

Riksdagen tillkännager för riksdagsstyrelsen som sin mening vad i motionen anförs om riksdagens öppnande.

2002/03:K256 av Eva Flyborg (fp):

Riksdagen begär att riksdagsstyrelsen återkommer till riksdagen med förslag till en reformerad motionstid i enlighet med vad som anförs i motionen.

2002/03:K278 av Per Bill (m):

1. Riksdagen beslutar att uppdra åt riksdagsstyrelsen att skriva nya riktlinjer för användning av Internet och elektronisk post (e-post) vid datorer anslutna till riksdagsförvaltningens nätverk i enlighet med vad som anförs i motionen.
2. Riksdagen beslutar att uppdra åt riksdagsstyrelsen att dessa nya riktlinjer skall utgå från en modern, offensiv IT-policy som speglar ett förtroende för riksdagens ledamöter och medarbetare och stimulerar till arbete och engagemang i enlighet med vad som anförs i motionen.

2002/03:K279 av Per Bill (m):

1. Riksdagen ger riksdagsstyrelsen till känna vad i motionen anförs om att det i samtliga utskott blir tillåtet att använda sig av bärbara datorer under pågående sammanträde.
2. Riksdagen ger riksdagsstyrelsen till känna vad i motionen anförs om att det blir tillåtet att använda sig av bärbara datorer i kammaren under pågående förhandlingar.

2002/03:K285 av Anita Brodén (fp):

1. Riksdagen tillkännager för riksdagsstyrelsen som sin mening vad i motionen anförs om inkomstgaranti.
2. Riksdagen tillkännager för riksdagsstyrelsen som sin mening vad i motionen anförs om visstidsförmåner.
3. Riksdagen tillkännager för riksdagsstyrelsen som sin mening vad i motionen anförs om en översyn av lagen (1994:1065) om ekonomiska villkor för riksdagens ledamöter avseende 3- respektive 4-årsperioder.

2002/03:K314 av Peter Pedersen (v):

Riksdagen tillkännager för riksdagsstyrelsen som sin mening vad i motionen anförs om att ändra det gällande systemet för fastställande av riksdagsarvodet och överväga ett system där nivån på arvodet fastställs genom att det knyts som en fastställd procentsats i förhållande till prisbasbeloppet.

2002/03:K316 av Gunnar Hökmark (m):

Riksdagen beslutar att platsfördelningen i riksdagens plenisal skall ske efter partitillhörighet och inte efter valkrets i enlighet med vad som anförs i motionen.

2002/03:K318 av Johan Pehrson och Cecilia Nilsson Wikström (fp):

Riksdagen uppdrar åt riksdagsstyrelsen att lägga fram förslag om avskaffande av EU-nämnden.

2002/03:K320 av Helena Hillar Rosenqvist och Leif Björnlod (mp):

1. Riksdagen tillkännager för riksdagsstyrelsen som sin mening vad i motionen anförs om att riksdagen bör uppmärksamma Birgittajubileet 2003 i Sveriges riksdag, genom att hålla en minnesdag vid ett lämpligt datum under det pågående riksdagsåret 2002/03.
2. Riksdagen tillkännager för riksdagsstyrelsen som sin mening vad i motionen anförs om att riksdagen bör anordna en utställning om Birgittas liv och gärning, som skall pågå under en vecka vid samma tidpunkt som minnesdagen.

2002/03:K338 av Carin Lundberg och Lars Lilja (s):

Riksdagen tillkännager för riksdagsstyrelsen som sin mening vad i motionen anförs om villkoren för ersättare för riksdagsledamöter.

2002/03:K370 av Ingvar Svensson m.fl. (kd):

Riksdagen begär av riksdagsstyrelsen en utredning kring budgetprocessens andra steg med syfte att underlätta justeringar inom beslutad ram enligt vad i motionen anförs.

2002/03:K379 av Bo Lundgren m.fl. (m):

22. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om riksdagens storlek och dess arbetsformer (delvis).

2002/03:K385 av Helena Bargholtz m.fl. (fp):

8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om åtgärder för att bättre förankra regeringens förhandlingsmandat i viktiga utrikespolitiska frågor.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om EU-parlamentarikernas yttranderätt i riksdagen.

2002/03:K387 av Ulla Hoffmann m.fl. (v):

Riksdagen ger riksdagsstyrelsen i uppdrag att utreda och föreslå förändringar av riksdagens arbetsformer i syfte att öka jämställdheten på arbetsplatsen samt införa möjlighet att vara partiellt sjukskriven.

2002/03:K392 av Tomas Högström och Gunnar Axén (m):

Riksdagen beslutar uppdrå åt riksdagsstyrelsen att lägga fram förslag till reformerat riksdagsarbete i enlighet med vad som anförs i motionen.

2002/03:K393 av Eva Flyborg m.fl. (fp, s, kd, v):

Riksdagen beslutar att ge riksdagsstyrelsen i uppdrag att inrätta ett regionalt riksdagskontor i Göteborg.

2002/03:K429 av Hillevi Larsson m.fl. (s):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att 4 kap. 6 § rege- ringsformen bör förändras så att den anger att riksdagsledamot och ersät- tare får fullgöra uppdrag som ledamot utan ”hinder av tjänsteupp- gift eller studier”.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att 4 kap. 11 § kommunallagen (1991:900) bör förändras så att den anger att förtroendevalda har rätt till den ledighet från sina anställningar eller studier som behövs för uppdragen samt att konsekvensändringar bör göras i högskoleförordningen och föreskrifterna till högskoleförordningen.

2002/03:K432 av Lars Leijonborg m.fl. (fp):

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att svenska EU-parlamentariker bör ges möjlighet att delta i vissa debatter i Sveriges riksdag och behovet av att se över möjligheten att stärka de nationella parlamentens inflyttande (delvis).

2002/03:Fi216 av Karin Svensson Smith m.fl. (v):

6. Riksdagen tillkännager för riksdagsstyrelsen som sin mening vad i motionen anförs om att ett miljöledningssystem bör införas för att miljöanpassa verksamheten i riksdagen.

2002/03:So453 av Mikael Oscarsson (kd):

3. Riksdagen uppdrar åt riksdagsstyrelsen att lägga fram förslag om inrättande av ett familjeutskott.

2002/03:MJ422 av Lennart Fremling m.fl. (fp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att jordbruksfrågorna skall behandlas som närings- och konsumentpolitiska frågor.

2002/03:A319 av Ulla Hoffmann m.fl. (v):

4. Riksdagen uppdrar åt riksdagsstyrelsen att vidta åtgärder för att föra upp jämställdhetsfrågor i respektive utskott i enlighet med vad som anförs i motionen.